Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on the file at the Post Office of New York, N. Y. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה שביעית　　HATOREN　　גליון לח (רלח)

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. VII　　NEW YORK, DECEMBER 17, 1920　　No. 38 (238)

HATOREN
Published Weekly by the
ZIONIST ORGANIZATION
OF AMERICA
55 FIFTH AVENUE, NEW YORK
Telephone, Stuyvesant 8140

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00　　לחצי שנה — $2.00
בחוץ־לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50　　לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 55 Fifth Avenue, New York

SUBSCRIPTION RATES:
One Year—$4.00　Six Months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One Year—$4.50　Six Months—$2.25
Single Copy 10 cents
Entered as second-class matter March 14, 1916, at the Post office at N. Y., N. Y., under the Act of March 3, 1879

מחיר גליון 10 סנטים

בברכת מזל טוב הנני מברך את ידידי

מר אליעזר פינרמאן

לבואו בברית האירושין את בחירת נפשו

הגברת לאה הנדל.

יהי רצון שיזכו לבנות את ביתם על הררי ציון.

י. ב. זוסמאן.

VOL. VII NEW YORK, DECEMBER 17, 1920 No. 38

התרן

יוצא לאור על־ידי
ההסתדרות הציונית
באמריקה

העורך:
ראובן בריינין

שנה שביעית ניו־יורק, ו' טבת, תרפ"א גליון שלשים ושמונה

לָמָה אָנו שׁוֹאֲפִים?

א.

ישנן אמתיות ישנות שצריך לחזור עליהן ולהטעימן ולהסבירן עוד יותר ויותר. אין האמת מפסידה כלום מערכה בשביל שישנה היא. שתי פעמים שתים הן ארבע גם כיום, אף כי לפני אלפי שנה היה גם־כן כך. אָמנם האמתיות הצבוריות אינן הנדסיות, אינן אכסיומות, מופתים חותכים, כי דור־דור והאמת שלו, צבור־צבור והאמת המיוחדה שלו. חכם אחד אָמר: אילו היה הפתרון של השאלה: שתי פעמים שתים כמה הוא? — אילו היה הפתרון לשאלה פשוטה זו תלוי בפתרון שאלות צבוריות, לאומיות וכדומה, כי־אָז היו נותנים אלפי תשובות על שאלת חשבון זו — וארבע לאו דוקא.

אבל יחד עם זה ישנן אמתיות צבוריות ולאומיות, שאינן מוטלות כלל בספק ושבכל הדורות ובכל הארצות יש להן ערך קיים, כמעט נצחי. יען כי גם ההתפתחות הצבורית, הלאומית והאנושית משועבדת לחוקים קבועים ואיתנים כמעט כחוקי הטבע. אלה הן אמתיות היסטוריות, סוציולוגיות שאי־אפשר לבטלן באמירה בעלמא כל זמן שלא הרסו יסודותיהן ולא נפצו לרסיסים את עיקריהן.

אולם גם האמתיות הישנות והמפורסמות — הכתוב מדבר באמתיות היסטוריות וחברתיות, סוציולוגיות — צריכות ראיות חדשות, צריכות חזוק וביסוס. ויש שצריך ללחום עליהן בכלי־נשק חדשים לפי מושגי הדור והמקום.

ישנן אמתיות היסטוריות וחברתיות שצריך לחזור עליהן כיום פעם בפעם ולהעלותן על לבות בני־האָדם, כי דוקא משום שהאמתיות האלה ישנות הן, על כן הן הולכות ונמחקות, הולכות ונעשות מטושטשות ולפעמים גם נשכחות או נכחדות לגמרי.

אָמנם לא נעים גורלו של הסופר, או של העסקן הלאומי, הבא לחזור על דברים ידועים ומקובלים, על אמתיות ישנות ומפורסמות. ישנם בריות שהם להוטים על־פי רוב דוקא אחרי החידוש ולפעמים גם אחרי הזרות והמתמיה, והם בוחרים לא את ההנחה, כי־אם את העקירה, לא את הבנין, כי־אם את הסתירה, לא את הסדרים והמשטרים, כי־אם את המבוכות והמהומות. גדול הוא מספרם של העובדים והנשמעים לאלילים שונים — אלילים בכל המובנים וההוראות של מלה זו — ממספרם של העובדים לאלקים חיים, שחותמו אמת.

לא נעים אָמנם, באָמור, לחזור על דברים ידועים, אבל כשיש צורך מיוחד בזה, אָז לא רק מצוה, כי־אם גם חובה היא להסופר להעלות על לבותיהם של קוראיו את הדברים ההולכים ונשכחים ונשמטים מן הזכרון. הוראת שעה היא, מצות־עשה שהזמן גרמא ואין רשות להסופר להפטר מהן, אף אם אין לקנא בחלקו.

גם בעולם הציוני הגיעה שעת הוראָה כזו. באָה השעה לחזור ולחזור על דברים ידועים ואמתיות ישנות, שאנחנו, הסופרים, האמנו, כי כבר חרותים וקבועים הם בלב כל ציוני, והדבור בהם הוא רק מעין טחינת קמח טחון.

יש נטיה כיום — ונטיה זו נעשית מיום ליום בולטת ומפורשת יותר ויותר — בחוגים ידועים, והחוגים האלה הולכים ומתרחבים, — יש נטיה כיום להגביל את הרעיון הציוני ולהמעיט את „שעור קומתו". משתדלים להסביר או לרמז, כי הציוניות יכולה, או גם מחויבה, להתקיים גם בלי תנועה לאומית ועממית, גם בלי תחיה עברית. אומרים: אין הציוניות מחויבה להכשיר ולחנך את הדור הצעיר ברוח לאומי וציוני. הציוניות היא רק מעשית ועסקנית ואין לה שום שייכות ישרה לתיאוריות ולהשקפת־עולם מיוחדה. אפקים גבוהים היו להציוניות ובאו והורידום עד למטה מעשרה טפחים. אפקים רחבים היו להרעיון של התחיה הלאומית ובאו והפכום לכפיפה צרה, שיש להחנק בה מחוסר מרחב ואויר לנשימה. נשמה יתירה היתה להציוניות ובאים ונוטלים אותה ממנה.

ותוצאותיה המעציבות והמחפירות של נטיה חדשה ונכריה זו: שויון נפש וקרירות רוח בכל המחנה הציוני

של אמריקה. ונוסף לזה: שתוק העבודה הציונית וסימני יאוש לאומי. אם מודים בזה בפירוש או לא, אבל עובדה היא, עובדה שאין להכחישה, כי אנשי הרוח, אנשי התורה והרגש, כל אלה שעמדו עשרות בשנים בשורות הראשונות של יוצרי הרעיון הציוני ושל מעוררי התחיה הלאומית, — כי אלה עמודי הציוניות היו בזמן האחרון למיותרים, לבלתי דרושים בקרב ההסתדרות שלנו. ופנים חדשות, ציונים שיש להם פנים, שיש להם צורה, עדיין לא באו ולא נשמע עוד קולם. ואלה אנשי המעשה, בעלי היכולת וההשפעה שמושיטים להם יד, אף אם אינם מודים בעיקרי הציונית ואף אם אינם לאומיים כלל, — אלה שעמדו עד כה מרחוק לנו, רחוק במקום וגם ברוח, הם עומדים גם עתה מרחוק לנו ואינם עושים אף פסיעה קלה להתקרב אלינו. ונדמה לכל ציוני שנזדקן בעבודתו הלאומית, כי הציוניות באמריקה נדחתה בזמן האחרון ממסילתה ועבטה ארחותיה. קשה היה לי עד מאד להוציא מפי עטי את המשפט הזה, אבל עוד יותר קשה לי לקבור את האמת שבלבי ושבלב אלפי ציונים המרגישים וחושבים כמוני. ולא רק הגדוד הציוני הישן שבאמריקה מרגיש כזאת, אלא אותם בני־הנעורים, אותם צעירי הדור השואפים להתקרב אל העבודה הלאומית והציונית מרגישים, כי הציוניות הרשמית בארצנו עזבה אותם ולא תשים אליהם לב, בהיותה בעצמה תועה בדרך. ולא רק רוב הציונים שבאמריקה מרגישים כזאת, אלא הציונים שבכל העולם מרגישים בצער עמוק שבלב, כי ההסתדרות שלנו התיצבה בזמן האחרון על דרך חדשה, חדשה שהיא ישנה, כי כבר הלכו בה אורגאניזאציות ומוסדות, בלתי־לאומיות ובלתי־ציוניות, ולא הצליחו. לא, חלילה, אל הנטיה להמעשיות והעסקנות הממשית שנגלתה בקרב הציוניות הרשמית שבאמריקה מתנגדים. אדרבה, למעשיות זו התפללנו כולנו. יודעים אנו כולנו, כי ציוניות העומדת רק על תיאוריות, רק על דרשות נאות, על שירת „התקוה" וקריאות „הידד!" — כי ציוניות כזו בלי מעשים גדולים, בלי סכומים גדולים, בלי מומחים ואנשי מעשה ובלי מפעלים ממשיים כבירים, בלי הבאת קרבנות, בנפש וברכוש, ובלי השתתפותם המעשית והמוסרית של כל חלקי העם העברי, — כי ציוניות כזו לא תקרב את גאולתנו ולא תבנה לנו בית לאומי על אדמת אבותינו. ההתמרמרות וההתנגדות העזה היא רק להרוח הכללי שהקיף בזמן האחרון את ההסתדרות הציונית באמריקה. אותו הרוח הכופר ברוח, ברוח המחיה את הציוניות מיום שנולדה, מיום שמצאה לה בטוי לאומי.

אנו רק אומרים, שאין הציוניות יכולה להתקיים רק על יסוד קורפוראציות ועל שלום מס החברים, כי בלי עזרתם של אנשי הרוח והתורה לא יבואו אלינו גם אנשי המעשה והעסק, כי בלי תעמולה חזקה, בפה ובכתב, בלי הכשרת הדור, בלי עבודה לאומית ועממית גם בארצות הגולה, לא יעלה בידינו לבנות את ציון ולהרים את רוח עמנו.

בבושה וחרפה על פנינו הננו מחויבים בשעה זו לחזור על האמת הישנה של הציוניות, כי אין זו האחרונה ענין של צדקה וחסד בשביל היהודים האומללים בארצות המזרח הנודדים ללחם. הציוניות הפילאנטרופית איננה ציוניות. קראו לתנועה כזו כל שם שתרצו, אך לא תשאו לשוא את השם ציוניות!

הציוניות שואפת לבנות בית לאומי, בהמובן היותר רחב, להעם העברי ולהתרבות העברית. ואין ה„ציוניות" סובלת שום פירוש ושום פשט אחר.

ראובן בריינין.

כח וְרָצוֹן

מאת

ק. ווייטסמאן.

צחוק־שטן עשתה לנו שעת הדמים הזאת. לאחינו באירופה נתנה את הרצון והחשק ולנו באמריקה נתנה את הכח והיכולת. הם המעונים והדוויים רוצים להשתחרר ולהגאל ואינם יכולים. ואנחנו השאננים והשלוים יכולים לשחרר ולגאול אותם ואיננו רוצים. שם מיליונים־מיליונים אחים הולכים ,נמקים מדבר וחרב ורעב והנשארים מתפללים ומצפים לישע וגאולה על־ידינו, אנו, אנו השבעים והמאושרים, ופה עשירים אדירים שאין קץ לזהבם וכספם, שאין תכלה לתענוגיהם ומשושם ואין גבול לכחם ויכלתם להקים ולבנות, — אבל אזניהם אטומות ולבם כבד להקשיב לקול דמי האחים הצועקים מעמק האבדון והכליון.

התאכזר התאכזרה בנו ההשגחה בשנים האחרונות במדה שאין אנו מוצאים דוגמתה אפילו בדברי־ימינו רוויי דם ודמע, ועכשיו היא גם מתעללת בנו. את החוף המקווה הראתה לנו, בה בשעה שספינת חיינו המטורפה התחילה כבר יורדת ושוקעת תהומה. את הארץ הנכספה גלתה לפנינו בה בשעה שאין עם לכבשה ולרשתה. עד המשבר הביאתנו ו„כח אין ללידה". והאם אין זה מעשה שטן לעשות שמות באוכלוסי עמנו באירופה הזקוקים לגאולה ולהביאנו לידי המצב המשונה, כי כל תקות גאולתנו תהא תלויה בחסדי אותם ההמונים שאינם זקוקים לה ואינם רוצים בה? כי כלום היתה תקות ציון, התקוה היחידה שנשארה לנו בימי עניינו ומרודינו אלה, תלויה בנדיבות רוחה וברחמיה של היהדות האמריקאית השבעה אילו לא היו אחינו באירופה נתונים לחרב ולרעב? והלא אפילו בימי הצאר הצורר היו אחינו אלה יכולים ומוכשרים לפתור את חלומנו הלאומי הגדול אלמלי נולדה אז האפשרות המדינית שניתנה לנו עכשיו. הלא בנעוריהם ובזקניהם היו עולים לארצנו ומחיים אותה — אלה בהונם ואלה באונם, בשריריהם וזעת אפיהם. הלא את הכסת מתחת ראשם ואת הכתונת לבשרם היו מוכרים בשביל גאולת הארץ ובנינה. ועכשיו — אללי לנו — המוני חללי עמנו מושלכים מפוזרים על־פני ערבות אוקראינה ויערות פולניה, והנשארים בחיים — רק בעורם לבשרם נמלטו, וכולם הם מזי רעב וקפואי קור ומוכי שגעון וקדחת. והאם אלה האומללים מוכשרים עתה לבנות ארץ, להקים ממלכה ולחדש ימי אומה?

ובה בעת יש לנו בארץ הזאת יהודים לאלפים ורבבות שהיו יכולים להניח את היסוד בארצנו לחיי עבודה ויצירה בשביל המוני אחינו האובדים, אילו היה ברצונם לקמץ מעט בהוצאותיהם לתענוגיהם בבתי־חמדה על שפת הים ונאות הרים ואילו היו ממעטים לקנות אוטומובילים ועדיים.

וגדול הכאב וגדולה החרפה ואינך יודע על מה לבכות ולקבול: אם על כליון הגוף של היהדות האירופאית או על טמטום הלב ושרפת הנשמה של היהדות האמריקאית.

* * *

או אולי תבוא ישועתנו מהשנויים שנעשו בההסתדרות הציונית באמריקה? מה„מחלקה לארץ־ישראל" שנוסדת על־ידה? או אולי נושע מה„קורפוראציות" לתעשיה ועסקים העומדות להוסד?

רק אלה הרחוקים תכלית ריחוק מהמציאות היהודית יכולים לתלות את כל תקותם בשנויים האלה. לא. שנויים ב„לשכות" ו„מחלוקות" אין בכחם לשנות את מהלך רוחו של העם ויחסו אל עבודתנו בארץ־ישראל. אלה שעמדו מחוץ למחננו עד כה ישארו מחוצה לנו גם להבא. ואלה שעמדו בתוך המחנה ונשאו בעול העבודה הציונית התלהבותם לא תגדל והתמסרותם לא תרבה על־ידי ההחלטות ה„מעשיות" של הועידה בבופאלו.

המוני היהודים שה„אמריקניות" היא האלף והתיו של חיי רוחם ושהם בעלי ההון והיכולת באמת לא יתנו יד ל„קורפוראציות" ציוניות, כשם שלא נתנו ידם ל„שכונות" ציוניות. הם לא יתלהבו מהעבודה הציונית אפילו אם תעשה על־פי שיטת בראנדייס ופלקסנר, כמו שלא התלהבו ממנה עד עתה, כשהלכה בדרך הציוניים ה„בטלנים" של אירופה. היהודים האלה יעמדו מחוץ לתנועתנו אפילו אם יפריחו ממנה את כל נשמתה היהודית הלאומית ויעמידוה רק על עסקים ולשכות וכשרון המעשה (עפישענסי בלע"ז) על־פי נוסח אמריקה, כשם שעמדו מחוצה לה, כשהיתה עוד תנועה הנובעת מעמקי הנפש היהודית והיה בה מהגאון וממעוף הרוח של הרצל וחבריו, מהטוהר וההוד והאצילות של חזון הנביאים ושל ערגותינו הלאומיות וההיסטוריות. טפש לבם של היהודים האלה. תהום עמוקה בינינו ובינם. הצער היהודי הנורא לא יחריד את מנוחתם. זמירות היכליהם ודרשות רבניהם מחרישות וממיתות אותו טרם הולדו. בעריתם בתרבותנו המקורית, בלשונותינו ומהלך מחשבותינו, וביחוד רגשי הבוז שבלבם לאחינו ב„מזרח" — כל אלה הוליכו אותם למקום שלא ישובו עוד משם ושום „קורפוראציה" שבעולם לא תקרב עוד אותם אלינו. ואם ימצאו יחידים פה ושם שיזרקו אלינו איזו פירורים משלחנם הדשן — עוד יש מקום לשאול, אם כדאי לנו לקבלם ואם נביא ברכה לעמנו וארצנו על־ידי השתתפותם בעבודתנו הציונית על־פי „תנאים" ידועים.

ואשר להמוני היהודים ילידי ה„מזרח", שהרבה מהם הגיעו בשנים האחרונות למדרגה גבוהה במצבם הכלכלי ובכח השפעתם הצבורית — גם הם לא יתעוררו להעבודה הענקית העומדת לפנינו, אם תלך בדרך שהתוו לה בבופאלו. היהודים האלה לא הורגלו מעולם לחשוב את עבודת ארץ־ישראל לענין של עסקים ומסחר. בנין הארץ הוא אצלם או ענין של צדקה או ענין לאומי רם ונשגב. ורק מתוך השקפה כזו יענו כשיקראו אליהם. המרבה ירבה והממעיט ימעיט. אולם כשיעמידו את כל עבודת הבנין על יסוד של מסחר ועסקים יקבעו את כל נפשה של תנועתנו ויביאו כליה על שארית תקותנו. אפשר שימצאו ציונים זעיר פה וזעיר שם שיקנו מניות של קורפוראציה זו או של אחרת — אבל זאת לא תהיה השתתפות כל העם בגאולתנו, ובלי השתתפות כזאת — אוי ואבוי לנו.

* * *

והאם באמת אין כל תקוה מאמריקה לבנין ארץ־ישראל? האמנם הקיץ הקץ על כל שאיפותינו וחלומותינו לאחרי שנות הזעם והפורעניות האחרונות? לא. עדיין לא נסתמו כל מעינות הישועה. נסיון אחד שמור אצלנו באמריקה, שעדיין לא השתמשו בו. הנסיון — זהו בריאת רצון לאומי חי ועמוק בלב העם היהודי בארץ הזאת וצירופו אל הכח האנושי והכלכלי האצור בידיו. אלמלי היינו יכולים לברוא כח כזה בקרב יהודי אירופה ולצרפו אל רצונם הם, כי אז לא היתה הציוניות נצרכת כלל לעזרתה של היהדות האמריקאית. אולם נגזרה גזרה, כי פיטלורה וחבריו בשחיטותיהם והשלטון הסובייטי בממשלת הפרוליטאריון שלו יביאו כליון גופני וחורבן כלכלי על עם ישראל וישמידו מקרבו שארית כחו ויכלתו לגאולה ותקומה. ומשום זה על־כרחנו עלינו לשים את כל תקוותינו ביהודים של הארץ הזאת והיהודים האלה לא בהבטחות של מסחר ועסקים ורווחים נפעל עליהם. עסקים ומסחר ורווחים יש להם בארץ הזאת די והותר. אנחנו יכולים לפעול עליהם רק כשנפתח בקרבם את צער האומה הגדול לרגלי יסורינו הנוראים ואת ההרגשה העמוקה של הכרת התפקיד הנשגב של בנין ותקומה, יצירה וגאולה שהוטל עליהם. ואל יפחידונו באמרות ה„מעשיות" השגורות בפי בעלי ה„עפישענסי", כי העת קצרה, כי „לא שעת חנוך ותעמולה היא השעה הזאת, כי־אם שעת פעולות ומעשים". פעולות ומעשים הם דברים טובים ויפים, והייתי מוותר על כל עבודת חנוך ותעמולה אלמלי ידעתי, כי המעשים יבואו תיכף גם בלעדיה. אבל מי שקרוב אל חיי עמנו בארץ הזאת יודע ומכיר, כי רק לשוא נצפה ונחכה למעשים חשובים כעת, בשעה שחסר הרצון הפנימי העמוק המולידם ומקיימם.

ודוקא השעה הזאת היא „שעת רצון" לבריאת רצון לאומי חי וכביר בלבות המוני אחינו בארץ הזאת.

ישנם אלפים ורבבות של צעירים וצעירות מפוזרים בכל רחבי הארץ, שעדיין לא פנה מלבם האידיאליות היהודית המיוחדת ושצרות עמנו בשנים האחרונות עוד הגדילוה והעמיקוה. ישנם גם בארץ הזאת אלפים ורבבות של ציונים נאמנים ונלהבים, שלפי התנאים המשונים של התנועה הציונית באמריקה לא נתבטאה עוד ציוניותם בשום מעשים ממשיים, וההסתדרות הציונית הרשמית לא נסתה מעולם לעורר לפעולה את כחותיהם הנרדמים.

יתאחדו ויתלכדו נא ההמונים האלה לכח איתן ויהיו לגלגלי הרעם שירתיעו את חלל אוירו של הרחוב היהודי הקופא והדומם ויכו בו גלים. מבית לבית ילכו, מאספה לאספה, ומחברה לחברה ינהרו. ויומם ולילה ימלאו את בתי העבודה והמסחר, את האולמות ובתי־הכנסת ובדברים היוצאים מלבם הקרוע והמורתח ימוגגו את הלבבות הקפואים וירתיחו את הדם הקרוש. והם יצליחו בדבריהם. כי אין יהודי אשר לא יראה בעיניו ולא ירגיש בכל חושיו את כל רוע מעמדנו ואת כל התמוטטות הקרקע אשר מתחת לרגלינו. כי אין יהודי אשר לא יבין ויכיר את הסכנה הנוראה המרחפת על כל העם בכל ארצות פזוריו ואין יהודי אשר לא יכיר, כי גם בארץ הזאת נצברו כבר מעל לראשנו עננים טעוני זועות, וכי פני עמה גם הם הנם כבר זועמים ומאיימים...

ואם רגש לאומי לא נצליח לעורר בלב העם היהודי באמריקה, הרי רגש רחמנות, רחמנות פשוטה ותמה, נצליח להוליד. ואם הכרה לאומית לא נפתח בקרבו, הרי את הבנתו האנושית הישרה נעורר. ובכח שתי הסגולות האלו שעדיין לא נכחדו מנפשם של בני עמנו גם בארץ הזאת, ירגישו ויבינו, כי צרות אחיהם ואחיותיהם בארצות אירופה אינן צרות הפרט, כי־אם צרת כל העם היהודי כולו; כי הן אינן צרות מקריות וזמניות, כי־אם תוצאות חיינו המשונים בכלל. ואם את הדבר הפשוט והישר הזה יבינו — הם יקומו ויתעוררו ויושיטו את ידם הגדולה והחזקה לעזרת העם ולבנין הארץ.

ותעסוק לה ההסתדרות הציונית באמריקה בעבודותיה היא. תיסד לה קורפוראציות עד כמה שידה מגעת. תמשוך אליה אותם היהודים, שלדעתה יביאו הם את הגאולה לעולמנו ואנחנו גם נברך אותה על דרכה זו ונתפלל בכל לבנו שתצליח בנסיונותיה. אולם המוני הציוניים היודעים את דרך העם היהודי באמריקה והמרגישים בכל נימי לבבם, כי דוקא השעה הזאת היא שעת חנוך ותעמולה, כי בלעדי חנוך ותעמולה אין מקום ואין יסוד למפעלים ומעשים לאומיים גדולים, והעיקר, אלה שמאמינים כי „קרן היסוד" במובנה היותר מקיף וכולל היא אבן הפנה לבנין ארצנו — הציוניים האלה אל מעמקי שדרות העם יחדרו ואותן יעוררו לפעולות ומעשים.

והאם יש להטיל ספק בהצלחת העבודה העממית הגדולה הזאת?

לא. אלהי ציון וירושלים עוד לא עזב אותנו: הציונים הרחוקים מחיי העם ורוחו לא הצליחו מעולם להקנות את השקפותיהם ה„מעשיות" להעם היהודי בהמוניו, ובשעה הגדולה והמכרעת הזאת נשאר לבו של העם הזה עוד ער ופתוח לספוג אל קרבו אותן ההשקפות על־דבר דרכי גאולתנו ותקומתנו הנובעות ממעמקי ההכרה הציונית־הלאומית וההיסטורית — ההכרה הציונית של כל טובי חולמינו ולוחמינו.

הַמְנַגְּנִים הַיְּהוּדִים בִּמְאַת־הַשָּׁנִים הַחוֹלֶפֶת

מאת

אברהם צבי אידלזון.

א.

מזמן שחרב בית המקדש והתחילה הגלות המרה, לא היתה להנגינה בקרב העם היהודי עת רצון כבימי המאה החולפת. עם התגברות ההשכלה באירופה וחדירתה אל תוך הגיטו, התחילה נפש האומה להוציא צלילים של נגינה. רעננות ועדנה התעוררו בלב העם ויתחיל להגות זמר ונעימה, והמון מנגנים צצו מתוך היהדות הגרמנית בקרב היהודים בארצות הסלאבים ובאונגריה.

התקוה לחופש ולדרור, לההשכלה בת־השמים ולאהבת האנושיות מלאה את לב היהודים הכלואים בחשכת הגיטו ותרנין את נפשם ותוציא מלבם צלילי־שירה. והתנגשות התרבות האירופאית הצעירה בתרבות העברית העתיקה, התנגשות ומלחמה זו שחדרה עד נפש האומה, גרמה להתרגשות, להמית הלב, והדה התנשמה בנגינה.

המנגן היהודי הראשון בזמן ההוא הוא יעקב מאיר־בר. נולד בברלין בשנת תקנ"א להורים עשירים ומת בשנת תרכ"ד. הוא שפתח את האופירה הגדולה בפאריז, על היסוד שהניח גלוק לפניו, בהאופירות ההיס־טוריות שלו, „רובירט השד", ההוגינוטים, הנביא והאפריקאנים. ביצירותיו חבר מאיר־בר את האופי הגרמני, הצרפתי והאיטלקי, ויהי השליט בימיו במקצוע האופירה הגדולה, ורק יעקב הלוי הצליח כנגדו בחזיונו „היהודיה". אולם למרות גאוניותו הנגינית, שגם מתנגדיו מודים בה, לא עלה בידו למזג את האפנים הנזכרים לגוש אחד, ליצירה חדשה, כמו שעלה בידי מוצארט למזג את האופי הגרמני והאיטלקי. מתנגדו הכי גדול, וואגנר, ערער עליו שקלקל את הטעם הנגינותי, שרדף אחרי אפקטים זולים, שהכניס רוח תגרנות וחריפות יהודית אל תוך הנגינה, שנגינתו אינה נובעת מן הלב, כי־אם מתוך ספיקולאציה חריפה. הכלל, שחסר לנגינת מאיר־בר היסוד העיקרי לכל מנגינה אמנותית: הקרקע שעליה היא בנויה ומתוכה היא יונקת, הנגינה העממית. וכך גוזר וואגנר במאמרו „היהדות בנגינה", וזה לשונו: „הנגינה העממית היחידה שיכול היה מאיר־בר לשאוב מתוכה היא נגינת התפלה של היהודים, אולם בצורתה המדולדלת של עכשיו אין בכחה להשפיע". אולם מאיר־בר לא השתמש בנגינת התפלה כי־אם מעט מעט מאד, כגון בזמרת השוער שבאופירה „הוגינוטים". בכלל, אין זכר בנגינתו להנגינה העברית.

יותר ממנו עברי הוא יעקב הלוי (נולד בשנת תקנ"ט, מת בשנת תרכ"ד). בחזיונו „היהודיה" השתמש בתנועות עבריות, כגון בהמחזה של סעודת ליל־שבת, בהאריה הידועה של אליעזר „רחל". מאיר־בר והלוי נשארו ביהדותם ויחברו זמירות ותפלות גם בעד

בית־הכנסת ונדפסו על־ידי החזן נומבורג בפאריז בקובץ התפלות שהוציא לאור. בפרט זכה „מן המיצר" של הלוי לפרסום, אף־על־פי שהעבריות בו קלושה היא ויש בה הרבה מהאפקטים התיאטרוניים.

צעיר מהם בזמן וגדול מהם במעלה הוא פ ל י ק ס מ נ ד ל ס ו ן בן אברהם בן משה מנדלסון הפילוסוף (נולד בשנת תקס"ט ומת בשנת תר"ח), אשר עליו מעיד גם וואגנר, שהוא הגדול בין כל המנגנים היהודים. אביו אברהם היה עשיר גדול ומשכיל מתפלסף ויתן לבניו חנוך כללי הגון וחנוך נגינותי. כבר בילדותו התפתח כשרונו ובהיותו כבן שתים־עשרה התחיל לחבר מנגינות ולהשמיען לפני הקהל. ובמשך זמן קצר נתפרסם שמו בתור מנגן על הפסנתר, מנצח ומלחין (קומפאניסט). שמעו הגיע לגיתה ויחבב אותו מאד והיה מבקשו לבוא אליו פעם בפעם ולנגן לפניו.

בימים ההם, בהתגבר מגפת ההתבוללות בקרב יהודי גרמניה, היה זה חזיון רגיל, שכל אדם מישראל אם נתעלה לגדולה בגרמניה, המיר את דתו בדת הנצרות, כדי להשיג שווי זכויות, או כמו שאומר היינה, „פתקת ההמרה" היתה נחשבת לכרטיס־הכניסה לטרקלין אירופה. ומשום זה, כשגדל מנדלסון ויצא טיבו בעולם, חשב אביו לחובה להמיר את דת בנו, כדי שלא תהיה אמונת אבותיו למכשול לו על דרכו. בן משה מנדלסון ירש מאביו ריח פילוסופיה ובמכתב לבנו המנגן מבאר הוא את נחיצות ההמרה באופן מחקרי וכה דבריו: „אני אינני מאמין אלא בבורא עולם כללי, ובזה הלא מאמינים כל בני אירופה, ומה שישנה מסורת־אבות ב א ו פ ן עבודת אלהים, אשר בה הדתות נבדלות זו מזו, אין זו אלא קליפה, כלומר, דבר טפל שאינו כדאי להקריב בגללו את אושר בני". אולם כל עוד היה מנדל־סון המנגן נער, לא רצה להכניסהו בדת אחרת וימתין עד שגדל ויבוא לידי הכרה. בשעת ההמרה הוסיף לו שם נוצרי „ברתולדי" על שם קרובו, יהודי שהתנצר, ושהיה המטבל, ויגזור על בנו שלא יקרא עוד מנדלסון, כי־אם „פליקס מ. ברתולדי". אולם הבן לא שמע בקול אביו והיה קורא לעצמו בשם מנדלסון, עד שכעס עליו אביו וישלח לו אגרת מוסר וכה הוא אומר במכתבו: „זקני היה יהודי פשוט ושמו היה „מנדל הסופר". אבי משה, שהוא בנו של מנדל, למד הרבה וישכיל ולא היה יכול סבול את השם משה בן מנדל, שאין לו שום טעם בגרמנית, לכן תקן את שמו למנדלסון, ואני בנו, אביך, נשארתי במצב של אבי ולא הלכתי קדימה, כלומר, הנני יהודי משכיל כמו אבי, על כן לא שניתי את עצמי במאומה ונשארתי בחיצוניותי בין היהודים. אולם אתה, בני, יצאת מגבולי אל העולם הנאור האירופאי, ועליך איפוא להכנס שם בתור אדם ולא בתור יהודי, גרמני אתה על־פי החנוך שנתתי לך ואין לך שום דבר שיקשר אותך אל היהודים, לפיכך הכנסתיך בדת אי־רופה, ואין לך שום חלק ונחלה בדת היהודים, כי היא תרבות שכבר עבר עולמה. והנה נשאר לך מכל התרבות רק השם מנדלסון בלבד. אנא, מחה־נא את השם המזכיר לך את עברך ותקרא מהיום בשם ברתולדי ואני אקרא מנדלסון, יען כי חונכתי בבית אבי שהיה מחזיק ביהדות ועושה אני זאת לשם חבה לאבי, אבל אתה חונכת בביתי ובו לא היתה יהדות כלל". אולם הבן לא שמע למוסר אביו ויקרא מפורש מנדלסון עד מותו.

כפי הנראה, איזה רגש פנימי הכריח אותו לזה. הרגיש הבן המומר מה שלא הרגיש האב היהודי, ואמנים ומנגנים המסורים אל לבם מרגישים תמיד יותר משאר בני־אדם.

בזמן הזה נקרא לרגש זה הרגשה לאומית.

ככה נשאר המנגן הגאון הזה יהודי בשמו. אולם הנשאר גם יהודי בנגינתו? — כל מי שמתעמק בנגינת מנדלסון ישיב בחיוב. כחו של מנדלסון גדול בליריקה ובהשתפכות הנפש, רוב הטקסטים של זמירותיו לקוחים מהתנ"ך. במזמורי התהלים שלו הונחה ליסוד נגינת התהלים היהודית. בהאורטוריום „אליהו" ו„פאולוס" מבצבצת הרוח היהודית למרות השתדלותו להכנים את רוח הנגינה של הנצרות הלותרית מיסודו של באך. שתי נפשות היו למנדלסון שהתרוצצו בקרבו כל ימיו, הנפש היהודית הבאה לו בירושה מאבותיו והגרמנית שסגל לו על־ידי חנוכו. בכל זאת על־פי רוב נצחה בו הנפש היהודית, היא מלאה את רוחו ונבעה מתוך לבו מבלי שיכיר ביהדותה. בחייו וכן בנגינתו טבוע חותם האצילות, וגם וואגנר מעיד על אצילותו (הוא היה תלמידו בנגינה בהקונסרבאטוריום בלייפציג). „האיש הזה — אומר וואגנר — היה מחונן בכשרונות מצוינים, בהשכלה כללית רחבה וברגש של אצילות אמתית. הוא היה משפיע על סביבתו, מצודד כל נפש שבא אתו במגע־ומשא. בעל דמיון החולם בהקיץ"... משום זה כל נגינותיו לכלי־נגון של תזמורת מלאות דמיון ובפרט במנגינתו המפורסמת „חלום בליל־קיץ".

מנדלסון פיתח את אמנות הציור בנגינה; כי בשמעך את נגינותיו אז על־ידי צירופי הקולות, תעלה לפני עיני רוחך תמונה ברורה בכל צבעיה. כשם שאם רואה אדם תמונה, אז צירופי צבעיה וגווניה השונים מעלים באזני רוחו צלצולי קולות, ונדמה לו לאדם שצירופי הצבעים הם צירופי קולות. ויען שמנדלסון היה יהודי, על כן היתה בו גם מטבע בני־קדם: רבוי הגוונים, עד שחשבוהו שונאיו האריים לבעל אפקטים, וכן גרמה היהדות לנגינתו ליריות עדינה, רגש חם, סובייקטיביות שמית, עדינות נאצלה, חן ורכות, מדות שהשירה העברית המקורית העתיקה מצוינת בהן. נדמה לאדם בשמעו את נגינותיו, כאילו נשא על כנפי מלאכי־השלום, ורוח עדינה כרוח בוקר חרישית בארץ הקדם מלטפת אותך וממלאת אותך הזיה וחלומות. ומשום זה נזהר מנדלסון מקולות חריפים וסורטים ודיסונאנצים. ולפיכך יצר את הסגנון הזך והעמיד תלמידים רבים בפרט בקרב היהודים. ומשום זה התקוממו בני גרמניה ובראשם וואגנר ויצאו במלחמה עליו, על שהוא מרפה את רוח העם ומכנים שמיות ומזרחיות אל תוך הנגינה הארית, ויאשימוהו שהוא רודף בכוונה אחרי רכות נפרזה ואחרי גנדרנות.

בעיקר בולטת הנגינה היהודית מתוך יצירותיו הקטנות, בזמירותיו לקול יחיד ולמקהלה.

ידוע, שכל כחה של השירה העברית הוא בצמצום הצורה, להביע בקצור רגשות ורעיונות נעלים, ודברי נביאינו וחוזינו עדים. והוא הדין גם בנגינה העברית, עיקרה היא

התנועה, ונגינתנו תנועות־תנועות ניתנה, ואין הנגינה העברית סובלת וואריאציות מרובות ועיבוד אמנותי לשם אמנות. בצמצום — כחה, תכליתה ובטויה. הנגינה העברית האמנותית צורה אחת לה, כמו הנגינה העממית, אלא רוחה ואפיה נאצל יותר מכפי הבנת ההמון. זה הכלל: האמנות שבנגינה העברית מתבלטת בתוכן ולא בהתרחבות הצורה. ובנגינותיו של מנדלסון מתבלט האופי היהודי הזה, כי בהן תנועות ונעימות עבריות נובעות ונשארות בעינן ואין הוא מעבדן לצורות מרכבות גדולות, כי בזה היה מטשטש את האופי השמי־המזרחי.

ועוד דבר בנגינתו שהוא ראוי לתשומת לב. יש בין מנגינותיו הקטנות הדומות באפין לנעימות היהודיות בארצות הסלאבים, כגון „נגינת החורף", „במרחק חוג־שמים", „שיר הרועים". והנה ידוע, שאבי המשפחה, „מנדל סופר", בא לדסוי, אך לא נדע מהיכן בא לשם. וידוע, שבזמן ההוא היו בני פולניה וליטה מרבים לבוא לגרמניה ובפרט כלי־הקודש: רבנים, מלמדים וסופרים סתם, כפי שמבאר צונץ בנאומו שנשא על משה מנדלסון, ומשער אני, שגם מנדל סופר זה בא ממזרח־אירופה, כי כבר אז חדלו יהודי גרמניה להתעסק בעסק ביש ככתיבת סת"ם. ולפיכך עברה הנגינה היהודית הסלאבית בירושה לנכדו. ועוד דבר: מנדלסון יצר סוג חדש בנגינת הפסנתר בשם „זמירות בלי מלים". סגנון כזה, לזמר בלי מלים, יצרה גם החסידות, וסגנון זה הוא שמי, מזרחי; כי בטבע השמי לזמר בלי מלים ולבטא מצב נפש ידוע, רגשות, בקולות בלבד! בזמירות אלו מוצאים אנו תנועות יהודיות הרבה. ומשום יהדותו אהב מנדלסון את התנועות הרומניות ובפרט האיטלקיות, המביעות רגשנות וחום, רוך והזיה, ובזה קרובה הנגינה האיטלקית לרוח הנגינה העברית־המזרחית, ובפרט אם נשים לב לזה, שבנגינה הרומנית נכנסו ונתמזגו הרבה תנועות ערביות, הן בנגינת הספרדים והן בנגינת האיטלקים אשר בדרום איטליה, אשר גם שם ישבו הערבים. את התנועות הרומניות הוא מעבד בתוך יצירותיו ב„זמירות בלי מלים", כגון מספר 6, 12, 23.

מנדלסון אהב את היינה מכל המשוררים ויצר נעימות ולחנים לשיריו. וכאן מצא מין את מינו, כי מה שהיה מנדלסון בנגינה, היה היינה בשירה. האחד היה המנגן היהודי והשני — המשורר היהודי, לכן הצליח מנדלסון לתת לשירי היינה את הבטוי האמתי.

מנדלסון עשה הרבה מאד להתפתחות הנגינה בגרמניה. הוא יסד את הקונסרבאטוריום בלייפציג, שהיה הכי גדול בגרמניה, הוא הרים את ערך בית־הנגינה בלייפציג, הנקרא „גואנדהויז", למדרגה היותר גבוהה מכל בתי־הנגינה במדינה הזאת; הוא שטרח ועמל הרבה להעלות את גאון המנגנים, את סאבאסטין באך, אבי הנגינה הקלאסית ותפארת גרמניה, מתהום הנשיה, ורק הודות למנדלסון שב באך לתחיה. בחבה יתירה היה מנדלסון מקרב את המנגנים היהודים, ואם נודע לו על־אדות יהודי מנגן בעל כשרון, מיד אסף אותו אל ביתו וידאג למחסוריו. רוב המנגנים היהודיים מתלמידיו המירו את דתם, והם: מוריץ הויפטמאן, מלחין זמירות ותיאוריטיקון גדול, שהיה מורה לתורת ההארמוניה בלייפציג, משה'לס ודוד (שלשתם מפראג), הכנר המפורסם יוסף יואכים מהונגריה, שלמה ידסון מברסלוי, היו חניכיו שאהבם כבנים. כל ימיו המעטים האירה לו ההצלחה את פניה ובכל אשר פנה הצליח, ובכל זאת קפצה עליו מרה־שחורה והתחיל כחו להתרופף והלך ונתנוונה וכבן שלשים ושמונה מת. ואם ניתנה הרשות לפרש מעשה הבורא, הייתי אומר, כי המלחמה שהתרוצצה בלבו, מלחמת הנפש היהודית בנפש הנכריה, אי־השלמות וחוסר השלוה הנפשית, מצצו את לשדו, וכל זה היה בלא יודעים, כשם שתמיד היתה הנגינה העברית שבו בוקעת ועולה, אולי נגד רצונו. ומלחמה נפשית קשה לאמנים ומשוררים יותר מלשאר בני־האדם, ומלחמה זו אוכלת את כחם ומוצצת את לשדם ומפסיקה את פתיל חייהם. משום זה מתו מוצארט ושוברט באבם.

במלאות חמשים שנה למותו של מנדלסון הקימו חובבי הנגינה מצבה לכבודו בין הקונסרבאטוריום וה„גואנדהויז", עשו לו כבוד גדול בפני כל הקהל וספרו בשבחו ובפעולותיו להפרחת הנגינה בגרמניה, אולם הגרמנים „הטהורים" שבאותו מעמד צעקו „ובכל זאת היה יהודי!"

ירושלים.

הַמִּזְרָחִי־בְּאוּקְרַאִינָה

מאת

יצחק ספקטור.

בעשר השנים האחרונות תחת שלטון הצאר באוקראינה כמעט שלא הורגשה שם שום תנועה פוליטית אחרת בתוך שדרות עמנו זולת התנועה הציונית. וגם זו האחרונה כאילו נמצאה בתוך מסגרת צרה ומסוימה. כי שלטון הברזל של הצאר חנק כל תנועה ותסיסה עממית בעודה באבה, ולפיכך היו זרים לשדרות הרחבות שבתוך ההסתדרות הציונית, ולהקהל העברי בכלל, כמעט עד התפרצות הריבולוציה הרוסית בשנת 1917, — כל אותם הזרמים השונים והתסיסה הכבירה שהיו טמונים בציוניות, ושאחר־כך פרצו החוצה והובלטו מתוך החיים הסוערים בתוך התנועה הציונית. ויתר על כן: אפילו הפרוגראמה ההילסינגפורסית היתה מוזרה בעיני הקהל לנוכח אותו הרוח והמצב ששרר אז בקרב כל האגודות הציוניות בתקופה זו של אלו עשר השנים באוקראינה. אמנם הופיעו לפעמים בתפוצות אוקראינה זעיר שם, זעיר שם אגודות שונות של „ציונים אורתודוכסים", שחלק חשוב בארגונן לקח הרב לאנדמאן. ואולם האגודות האלה לא נתקיימו זמן רב, כי היו יראים מפני כל עלה נדף, שלא תביט עליהם הממשלה בעין רעה וחושדת כעל מורדים במלכות. באותם הימים שמו הרבה ציונים בבתי־המאסר ורבים מהצעירים נשלחו לסיביריה הרחוקה והקרה בעד עבודתם הציונית. כי הציוניות ברוסיה בתקופה ההיא נחשבה לדבר אסור ונגד חוקי הממשלה. ומשום כך בעבודה פוליטית, זאת אומרת,

בעבודה מעשית בשביל הציוניות כמעט שלא טפלה אף אחת מכל אלו האגודות האורתודוכסיות, והציוניות שלהן התבטאה בזה, שלעתים קרובות היו מתאספים בקושי גדול לאיזו אספה באחד בתי־התפלה ובציותא דחברותא היו לומרים פרק בתנ"ך ולפעמים גם שוחחים על ציון וסגולותיה, על קברי האבות, על הכותל המערבי ועל יפי הטבע בכלל של ארץ זו ש„חנן אותה הבורא יתברך שמו ונתנה לעמו הנבחר".

המצב הזה הורע עוד יותר עם התפרצותה של המלחמה העולמית. כל החיים העברים, העבודה התרבותית והציונית — ירדו פלאים. כל האומה הישראלית באוקראינה בשנה השלישית למלחמה העולמית כאילו נתנקה בנשימה אחת ונשתתקה לגמרי. זה היה משבר עממי. ואולם רוח אחרת נשבה באוקראינה ותפזר את העבים הכבדים שתלו באוירה של היהדות האוקראינית עם בואה של הריבולוציה הרוסית, בתקופת קרינסקי. ותסיסה כבירה נעשתה בן־לילה בתוך כל מפלגות עמנו ותנועה אחרת לגמרי התחילה לפכות גם בשדרות החרדים בתקופה זו. תקופת קרנסקי הקצרה — היא גם תקופת התחיה ברוסיה בכלל ותקופת־הזהב בתוך היהדות באוקראינה בפרט. והנה באה ההצהרה הבאלפורית — ותגדל השפעתה על התסיסה העממית הזאת בכלל ועל חלק ידוע שבחרדים בפרט. ההצהרה הבאלפורית ברוסיה ובאוקראינה היתה לרוב היהודים לסם מרפא, ובעתה נשמעה כקול שופר המשיח. בכל תפוצות אוקראינה, באשר רק יהודים נחיתים, נערכו הפגנות גדולות ועצומות־עם בכל חוצות הערים והעיירות. ובמקומות שונים באוקראינה לא נסגרו בתי־כנסיות ובתי־תפלה במשך שבוע ימים רצופים, באשר הקהל הגדול בא להתפלל ולהודות לאל על הנס הגדול שנעשה בימיו וכולם ברכו ברכת „שהחיינו" על שזכו לשמוע את קול המבשר. וחלק גדול מהחרדים ראה בזה כעין אתחלתא דגאולה ועקבות דמשיחא. בקצור: חג גדול היה ברחוב העברים! „אשרי עין שראתה זאת!" כדאי לציין, שגם התנועה ה„מזרחית" באמריקה גם היא השפיעה במדה ידועה על קהל החרדים באוקראינה. ואולם בכל זאת ולמרות כל אלה נמצאו בתוך החרדים והאדוקים הרבה מתנגדים לתנועה הציונית, „הציוניות המעשית", שחדרה לתוך שדרות החרדים, — ורבים מהם יצאו גם במלחמה גלויה נגד השם „מזרחי", כי טענו, שהשם „מזרחי" הוא שם ציוני, ומפני זה אין השם הזה רצוי להם כלל וכלל, כי אין להם ולא כלום עם הציוניות בכלל — עד שיבוא „גואל הצדק" ויגאל את עמו גאולה שלמה.

אז נגלו זרמים שונים בתוך שדרות החרדים. והמצב המתואר גרם לזה, כי חלק מהחרדים נכנס אל תוך מפלגת הציונים הכלליים וחלק ידוע מהם נשאר מחוץ למחנה — והשאר, החלק הכי גדול מהם, נמצא בין אלה ואלה ועמד על פרשת דרכים. מצד אחד קראו לאלה החרדים, שעמדו על פרשת דרכים, מנהיגי הציונים, להתכונן ולעלות לארץ־ישראל ולהכשיר בזיעת אפם את הקרקע בשביל כל העם כולו וגם ליצור חיים חפשיים וטבעיים בארץ האבות להם ולבניהם הבאים אחריהם, ומצד השני משכו אותם החיים החדשים והמזהירים באוקראינה: החופש והפרספקטיבות השונות, שהיו נשקפות לארץ זו עם מפלתה של ממשלת הצאר — לחדול מהציוניות. ובינתים השתמשו במצב הזה מפלגות שונות מתוך השמאליים שבמחנה ישראל, ועל־ידי תעמולה חזקה נגד הציוניות בכלל ומנהיגיה בפרט משכו את לבות ה„תועים", ובאמצעים דימאגוגיים ובפרובוקאציות שונות גררו הרבה מהחרדים התועים אל תוך בית־ספרם. ואלה החרדים שלא נטו אחריהם — בעמידתם הם, בזה גרידא, הזיקו הרבה מאד להחרדים ולציונים גם שלא מדעתם.

מתוך השערוריה הזאת שנעשתה בתוך שדרות החרדים הופיע על הבמה אדם ששם לו למטרה לאחד את „אנשי בתי־הכנסיות ובתי־התפלה", זאת אומרת, את כל החרדים לחטיבה שלמה אחת גדולה ומוצקה. האדם הזה הוא הרב פינחס הילמאן בייקאטרינוסלאב. והשני לו — הרב אהרנסון בקיוב. הרב הילמאן הוא אדם בעל כשרונות גדולים ואחד הנואמים היותר מצוינים שבהיהדות האוקראינית. ה„בונדאים" כנו אותו בשם „הרב בכפה אירופאית". וגדולה היתה השפעתו של הרב הנזכר בתוך כל השדרות שבמחנה ישראל, הן בין החוגים הימניים והן בין השמאליים והיותר קיצוניים. הוא נגש אל העבודה הזאת מתוך רצינות גמורה ובכובד ראש עיבד את כל סעיף וסעיף שבתכניתו. ותכניתו הצטיינה בזה, שכללה בקרבה כמעט את כל השאיפות והמגמות השונות ששררו אז בתוך כל המפלגות השונות שבמחנה ישראל באוקראינה, החל מן הציונים וכלה בבונדאים. ואולם כל אותן השאיפות והמגמות השונות העביר אותן הרב הנכבד „תחת שבט של רוח התורה", או לפי דבריו הוא, כמו שהתבטא פעם: „רצוני ליהד את כל הזרמים השונים שפרצו מחוץ לתוך מחננו אנו, להכניס בהם רוח חיים של ישראל סבא".

וכשיצא הרב הנכבד פינחס הילמאן מעוטר בתכניתו הוא, ובעזרתם של עוד רבנים אחדים לימינו, לרחוב היהודים בעיר ייקאטרינוסלאב ולשדרות הרחבות שבבתי־הכנסיות, ל„השיות התועות", שכל מי שהיה רוצה לדבר בשמן, היה בא ומדבר מבלי שאול אפילו את פיהן — אז הדעות שלו שהציע לפני קהל השומעים עשו רושם טוב ויפה. וכדאי לציין, שמספר גדול מתוך הציונים הכלליים נטו אחריו ואחרי הפלאטפורמה שלו.

ואמנם במקום האגודות השונות והאורתודוכסיות של ה„מזרחי" נוצרה הסתדרות גדולה אחת בשם: „אחדות עם ישראל", שמחוללה היה הרב הילמאן בייקאטרינוסלאב. ה„אחדות" נתנה האפשרות לכל בן ישראל להכנס אל ההסתדרות שלה, אף אם הוא נמנה לחבר בתוך הסתדרות אחרת. כל יהודי היה רצוי לה. על יסוד ההנחות הללו שנתנה „אחדות" לכולם — שאפה כל מפלגה פוליטית שברחוב העברים להשליט ב„אחדות" את השפעתה היא ולתפוס עמדה חשובה בתוך ההסתדרות.

וצריך להודות, שכל בני המפלגות האחרות שנכנסו ל„אחדות" הכניסו לשם גם רוח חיים לתוך ההסתדרות, או בדברים אחרים, כל אחד היה מושפע מהשני. ואמנם במשך זמן קצר התחילה ההסתדרות של „אחדות" לתפוס

מקום ידוע וחשוב ברחוב העברים, כי בתוך ההסתדרות של „אחדות" נשתקפו כל החיים העברים שבאוקראינה מפאת הסוגים השונים שחדרו לשם. ולפיכך התאים לה, ל„אחדות", גם שמה שניתן לה. ואולם כש„אחדות" עמדה בעצם פריחתה התקדרו שמיה. פרצו מחלוקות וחלוקי־דעות בתוך ההסתדרות. והסבה לזה היה סעיף אחד בתכניתו של הרב הילמאן, הסעיף האחרון, שהיה טמון בקרן־זוית בפרוגראמה שלו ושבו ידובר על א ר ץ־י ש ר א ל: „הסתדרות „אחדות" מכירה בארץ האבות כארץ לעם ישראל המפוזר והמפורד בתפוצות הגולה, וכי היא, „אחדות", גם תישאף להחיות את הארץ הזאת ולעזור בבנינה בנין עד ברוח התורה הקדושה ובדרך שהתוו חוזינו ונביאינו". להסעיף האחרון הזה התנגד בכל כחו הרב השני בייקאטרינוסלאב, הרב שניאורסון, שמזרע החסידים הראשונים היא. באספת־תעמולה אחת בייקאטרינוסלאב, בבית־הכנסת שברחוב הפילוסופי, קרא הרב שניאורסון: „כי הציונים רוצים להוליך את העם העברי ל„ציון", לארץ קדם, מקום ששם שוכנים מכשפים ורוחות רעית שולטות עכשיו בה"...

אז פרצה מלחמה בין הרבנים בעד ה„שלטון" בהסתדרות. כל אחד מהם רצה וגם מצא, שרק הוא מוכשר להיות נשיא ההסתדרות „אחדות", או להיות לכל הפחות חבר להועד הפועל שלה. והרבנים התחילו לחשוד איש ברעהו ולהטיל ספק בתמימותו ובצדקתו ובהכשרתו של כל אחד מהם. ובשום אופן לא רצה אף אחד מהם לוותר לרעהו. כיוצא מהכלל הזה היה הרב הילמאן, שכוונתו היתה תמימה ושלמה ולא רדף אחר הכבוד, אלא רצה לראות באמונה שלמה באחודו של הקהל היהודי ושלא יהיה ללעג ולקלס בעיני השמאליים. ואולם הפירוד בא. וההסתדרות הגדולה „אחדות" נתפלגה לשלש: „אחדות", „אגודת ישראל" ו„נצח ישראל". בראש ה„אחדות" נשאר על כנו הרב הילמאן, ובראש אגודת ישראל" — הרב קופישקואי והרב לאנדמאן, וראש האגודה של „נצח ישראל" היה איזה „בעל־בית חשוב" ורבנים צעירים עזרו לו. אך הפירוד הזה גרם כי הקהל הרחב התחיל קצת לפקפק בשלמותם של כל אלה הרבנים ובתורתם, כי כוונתה של מלחמתם בעד השררה, — שהיתה לפי דבריהם הם רק „מלחמה לשם שמים", — התבלטה יותר מדי...

ואמנם הקהל הרחב הוכיח את זה בבחירותיו אל הקהלות העבריות שבאוקראינה. אל הקהלה העברית בייקאטרינוסלאב נבחרו צירים: מהציונים (וצעירי־ציון ביחד) — 24, מהבונדאים — 9, מ„ס. ס." — 7, מ„אחדות" — 5, מ„פועלי־ציון" — 3, מהמפלגה העממית — 3, מ„אגודת ישראל" 2 ומ„נצח ישראל" — 1. ותוצאות כאלה היו כמעט בכל תפוצות אוקראינה. ואולם הרעש הגדול שהרעישו החרדים את רחוב העברים היה יותר גדול ונורא מתוצאותיהן של הבחירות. אך הרעש נשתתק מיד כשאך נבחרי הרבנים הצעקנים והמרעישים שנלחמו בעד שלטונם הם בשם התורה הקדושה ירעם כולם.

עוד לפני תוצאות הבחירות אל הקהלה העברית ערערו כל הרבנים של מפלגות החרדים על החנוך העברי. הם טענו ודרשו בכל תוקף, כי החנוך צריך לעמוד תחת השגחתם, יען כי כל העם העברי רוצה בחנוך דתי, אלא רק מיעוט קטן של ציונים ומתבוללים תפסו בידם את החנוך ומרעילים בזה את הנפשות הקטנות למורת רוחם של הוריהם. ואולם אחרי תוצאות הבחירות חדלו הרבנים מלדרוש את זה ולערער על החנוך כולו, רק דרשו שתנתן להם אוטונומיה גמורה בתוך בת־ספרם הם, כדי שיוכלו להמשיך את המסורת של ישראל סבא, שבלעדה אין העם העברי נחשב לעם. בדרישה זו של החרדים תמכו גם הציונים. ואמנם עם יסוד הקהלות העבריות התחילה „אחדות" לפתות רשת של בתי־ספר עברים לבנים ולבנות בכל תפוצות אוקראינה, אולם דבר אחד היה חסר להם — מורים עברים־דתיים. ולא היה כלל מין כזה במציאות באוקראינה, כלומר: מורה (מורה ממש) שיהיה גם דתי. ואלה המורים הדתיים שנתמנו בבתי־הספר של החרדים לא היו פדגוגים כלל ולא היו מוכשרים וראויים להוראה, כי ריבם היו מידים בטלנים ומשוללי ידיעות כלליות חילוניות. וההורים של הילדים בבתי־הספר האמורים דרשו מאת המנהלים שלהם שבעונה אחת עם החומש והרש"י ילמדו את בניהם ובנותיהם גם למודים כלליים, שאת אלה האחרונים אין המורה הדתי הרגיל יודע ושבלעדיהם אין הילד העברי יכול לצאת מכתלי בית־הספר החוצה. ולפיכך נגשה „אחדות" על־פי האיניציאטיבה של הרב הילמאן, אחרי מלחמה ארוכה וממושכה בין הרבנים, ליסד בית־מדרש למורים, בית־מדרש למשתלמים בייקאטרינוסלאב. ואל המוסד הזה נתקבלו רק בני־ישיבה, לפי דבריהם הם — „אלה שנתחנכו על ברכי התורה ואולם שחסר להם מעט ידיעות חילוניות". ומשום כך היתה תעודתו של המוסד להקנות לתלמידיו אי־אילו ידיעות ולתת להם תעודת מורה. המוסד הנזכר נפתח בתקופת קרנסקי והתפרנס מעזבונו של אדם פרטי, שהקדיש את כספו לפני מותו בשביל מוסד כזה. חוק הלמודים היה נועד לשתי שנים. נשיא המוסד היה המורה, הסופר והמדקדק ש. ש. קאנטרוביץ והוא היה גם מורה לתנ"ך ולעברית ולדקדוקה. המורים ללמודים האחרים היו פינחס שיפמאן, ד"ר ש. גינזבורג, קאנדידאט למדעי הטבע, ד"ר נ. גולדברג ומורה נוצרי רוסי לשפה הרוסית ולספרותה. כל הלמודים הכלליים נלמדו בעברית ובלי ספרים. והרב הילמאן השתתף גם הוא בתור מורה לתלמוד ולמוסר היהדות. לכאורה, היה המוסד מסודר נאה ויפה, אלא שתלמידיו, חניכי הישיבה, כבר למדו לשנוא את האורתודוכסיה, וכמעט כולם נתפקרו. בקצור: המוסד הנזכר לא מלא את תפקידו שבשבילו נוסד על־ידי הרב הילמאן ושהוא והנשיא שלו השקיעו בו הרבה מרץ. אחרי הנסיון שלא עלה בידי הרב הילמאן רצה בכל זאת להמשיך את קיומו של המוסד ולהעבירהו, אם תבוא שעת־הכושר, לארץ־ישראל. הוא עיבד גם תבנית לישיבה גדולה בירושלים בעין אוניברסיטה בזעיר אנפין בשביל שלשת־ארבעת אלפים תלמיד. ברצונו היה להכניס למוסד זה סדרים מודרניים ולהנהיג את הסטיפנדיאפיה כדי שיודפסו אחרי־כן כל השיעורים וההרצאות השונות של המורים. ומשום

כך יהיו גם הרבנים והפרופיסורים זהירים בלמודיהם הם ובזה יגדילו את התורה — להשיב „ימי פומבדיתא". נמצאו גם אנשים פרטים בעלי הון, שהסכימו לתת הסכום הדרוש בשביל מוסד כזה לערך, לפי שער הכספים של שנת 1917, כחמשת מיליונים רובל. ה„אחדות" התחילה אז גם להכשיר „חלוצים" בעלי מקצוע ואכרים בשביל ארץ־ישראל. ואולם כל אלה חלומות־הזהב נהפכו לאפס עם בואם של הבולשיביקים. הבולשיביקים החריבו את היהדות כולה באוקראינה ואתה יחד כבה גם הניצוץ האחרון של ה„מזרחי". אין עכשיו אורתודוכסים באוקראינה. לולא הבולשיביקים השולטים עכשיו ברוסיה ובאוקראינה, כי אז היתה שאלת ארץ־ישראל נפתרת על־ידי יהודי רוסיה בלבד, כי כבר התכוננו לעלות לא"י כל בני המושבות העבריות שבאיקראינה, בפלבי ייקאטרינוסלאב וחרסון, לערך עד 150,000 אכר עם כל המשק שלהם... ועכשיו, האורתודוכסיה בכלל ו„אחדות", יורשה של ה„מזרחי", בפרט, ירדו לגמרי מעל הבמה הפוליטית שברחוב היהודים באוקראינה.

לשאלת הסתדרות המורים הכללית

(מכתב גלוי אל עסקני הועידה בקליבלאנד).

מאת

א. תשבי.

אדוני הנעלים!

בועידה של המורים העברים בקליבלאנד בקיץ העבר „נמנו צירי הועידה וגמרו, כי בסוס מצבו החמרי של המורה הוא היסוד של בנין ההוראה העברית". „ולפיכך נתקבלה ההחלטה, כי כל אגודה של מורים תעמוד על הבסיס של „יוניון" ותשתמש בכל האמצעים שמשתמש בהם ה„יוניון" למריא דרישותיו". „היו מן המורים שהתנגדו לכך, אלה מתוך גאותי דלים ואלה מתוך חוסר הבנה. הללו ראו בזה פחיתות־הכבוד של המורה, והללו — נטיה יתירה לחמריות, ולא שמו אל לב, כי גם הרוחניות אי־אפשר לה להתקיים עלי־ראית; כי בלי הסתדרות בעלת כח מכרית תשארנה כל החלטות הועידה, הרוחניות, מליצות נאות וריקות; — — — אולם לשבחה של הועידה ולהצלחת הענין הכריע השכל הבריא של אחרים את האסטניסות היתירה של אלה — והסתדרות המורים נוסדה"

אלה הם דברי מר ק. ווייטמאן ומר ש. מקסימון, שנים מטובי העסקנים שבהסתדרות המורים, ואין כל ספק, כי דבריהם אלה הם הד־קולם של הרוב היותר גדול של הצירים שהשתתפו בועידה ושנצחו את המועטים, את „הדלים הגאים וחסרי ההבנה". הרשוני־נא, איפוא, להעיר כאן דברים אחדים בנוגע לענין הזה ולהביע את דעתי על ההנחות וההחלטות שהגין עליהן הרוב הגדול של הצירים בועידה.

נתבונן־נא אל מטרת הבנין החדש שאתם חפצים לבנית וגם נבחון את טוב החומר שאתם חפצים להשתמש בו. ואז נראה, אם באמת נבוא אל המטרה המבוקשת.

מר ק. ווייטמאן אומר בהשקפתו על הועידה („מקלט", חשון, תרפ"א): „שאיפתנו הגדולה והעזה היא להנחיל לחניכינו את תרבותנו, להרוותם את צער גלותנו ומבחר מאוויינו לעתיד ולגדלם ליהודים בעלי הכרה ולבני־אדם בעלי שאיפות מוסריות ואידיאליות". שאיפה זו מעוררת שלש שאלות בנוגע להוצאת השאיפה האמורה אל הפועל, היינו: א) מה לעשות למאות אלפי הילדים שאינם מקבלים שום חנוך עברי? ב) כיצד לתקן את חנוכם של אותם הילדים המקבלים חנוך פגום ולקוי? ג) „כיצד להמריץ ולהלהיב את המורה העברי, שימסור לעבודתו את כל רוחו וכחותיו ושההוראה העברית תעשה למרכז חייו?" ועל ההסתדרות החדשה הזאת לפתור את כל השאלות האלו. לתכלית זו צריכות להוסד אגודות־מורים בכל אתר ואתר וההסתדרות הכללית תאחד את כולן לכת אחד גדול וכביר אשר יוציא לאור את כל השאיפות המוטלות עליה. האם מוכשרים הם המורים, שכבר נכנסו אל האגודות המקומיות ושעתידים להכנס, למלא את התפקיד הגדול? על שאלה זו עונה מר ווייטמאן והיא מודה בעצמו, כי „אין רוב המורים באמריקה ראויים למלא את התפקיד שהטילה עליהם הועידה בקליבלאנד". (ההדגשה היא של מר ווייטמאן). הוא לא טרח לציין את טיב המורים למיניהם למען נדע אל נכון, מדוע אינם ראויים למלא את התפקיד שהוטל עליהם, אולם לתועלת הענין נחוץ לפרוט אותם. אפשר לחלק את אלה הפסולים לשלשה מינים: א) אלה שידיעתם בתרבית העברית ובהוראה הנה דלה ומצערה. ב) אלה שיש להם הידיעות הנחוצות, פחות או יותר, ידיעות שלמות או לקויות ופגומות, והיו יכולים להשתלם ולהיות למורים מצוינים, אבל דא עקא, כי רגלם האחת עומדת בתחום ההוראה ורגלם השניה מחוץ לתחום, והנם מוכנים ועומדים בכל יום לגמור את חוק למודם או להכנס אל איזה סניף של מסחר ולהפטר מכל הצרה הזאת. את שני המינים האלה מזכירים וחוזרים ומזכירים בכל המאמרים על־דבר החנוך העברי ובכל הנאומים הנשמעים באספות וועידות, ומיותר הוא להאריך עליהם הדבור. אולם יש עוד מין שלישי, ודוקא המין הזה הוא היסוד היותר מזיק בהוראה העברית, היינו: ג) אלה השונאים תכלית שנאה ומבזים תכלית בוז את התרבות העברית בכלל ואת התנ"ך והתלמוד בפרט. המורים ממין הזה מבטלים בטול גמור ומוחלט את כל שאיפותינו ותקוותינו הלאומיות, ובסתר או בגלוי הנם נמשכים אחרי השאיפה החדשה, לעשות את התרבות ה„אידישיסטית" לתרבותנו בהוה וגם בעתיד

הצד השוה שבכל שלשת המינים הנזכרים, כי רובם ככולם רחוקים מן הרוח הדתי, שהוא יסוד נחוץ כל־כך בחנוך העברי באמריקה, וכל הנימוסים והמנהגים, וגם הדתיים־לאומיים, זרים הם לרוחם. שלשת המינים האלה הנם רוב מנין של המורים, כנגד מספר מסוים של מורים הראויים לשמם, שקנו להם כל הידיעות הנחוצות וגם את הרצון והכשרון להורות ולחנך ולעשות נפשות לתרבות העברית ולחולל תנועה לטובת החנוך העברי.

וכאן, אדוני העסקנים, מונחת כבר הסתירה הפנימית בין שאיפתכם העיונית ובין עבודתכם המעשית. אתם החלטתם החלטה מעשית, כי כל אגודה של מורים תעמוד על בסיס של „יוניון", אולם הרא כחו של ה„יוניון" ותקפו הוא רק בזה,

שכר המורים. כדי שיש הבדל, הנה הברים נאמנים לאגודה וסרים אל משמעתה, כי יש באופן כזה תוכל האגודה להגדיל ולבסס את מצבו החמרי של המורה. ואם כי הרי מוכרחת היא האגודה להבטיח לתרבות העברית גם את המספר המסוים של המורים האמתיים וגם את המורים מכל שלשת המינים הנזכרים. אבל, הרי תודו בעצמכם, כי ביסוס מצבו החמרי של המורה איננו תכלית בפני עצמה, כי־אם אמצעי בכדי שיוכל להתעסק בהוראה מתוך הרחבת־הדעת, והמען אשר יוכל למלא את התפקיד הגדול, שהתרבות העברית מטילה עליו. עתה נראה, מה הן העבודות המוטלות על המורים ומי מהם יעשה את כל העבודות הכבירות הנחוצות למלוא התפקיד. מר וויטמאן אומר בנוגע לזה את הדברים האלה: „יבואו לבתי־כנסיותיו, לאולמי אספותיו, לשוקיו ולרחובותיו, וימטירו עליו קונטרסים וכרוזים בלי הפסק, יתקשרו אל עסקניו, פרנסיו ונואמיו, ויפעלו עליהם שיעזרו להם בעבודת התעמולה, וישפיעו על העתונות היהודית שתתן מקום לדרישותיהם החנוכיות ... בקצרה, י ה י ו ... ת נ ו ע ה ל ט ו ב ת ה ח נ ו ך ה ע ב ר י ויקעם ויעוררו וישמעו״. ועוד אומר מר וויטמאן: „יש לבקש אמצעים להרבות מחוץ לכתלי בית־הספר העברי, כמו שיחות ומשחקים, טיולים לטבע, אגודות של ילדים, וכו׳...״. וכאן אנכי עומד ושואל אתכם, רבותי, מי יעשה את כל העבודות הללו? המין הראשון של המורים שהזכרתי, המורים לשם־הארצות, לא יעשו את כל אלה, מפני שכונת ובשרון; אלה מן המין השני, שמלאכת ההוראה היא להם רק ארעית, גם הם לא יעשו את כל אלה מחוסר זמן ומעבודה קשה, מפני שהנם טרודים בבתי־ספר או בפרנסותיהם הצדדיות; אלה מן המין השלישי, המתנגדים בלבם לתרבות העברית, בודאי שלא יבואו לבתי־כנסיותיו ולאולמי אספותיו וכו׳ לחולל תנועה לטובת החנוך העברי ובודאי שלא יתקשרו עם עסקניו ופרנסיו וכו׳, כי הלא הם מבטלים כל דבר שיש בו קורטוב של התנועה היהודית הלאומית. שפי זה הוא מוכרחים אתם להודות, כי כל עבודת החנוך תעשה רק על־ידי אותו המספר המסוים של יחידי הסגולה אשר יעזרו ויעבדו בלי הרף, כמו שעושים גם עד עתה, להיטיב את מצב החנוך בחומר וברוח. ובכל אלה הברים, ובכל אלה המורים המסורים על דגל אחד, ובכל אלה מתנגדי הלאומיות ישנאו דרך ויבאו ויקבלו את שכרם בעד מספר שעות מסוימות שהנם עובדים בתוך כתלי בית־הספר, וגם זה כרב ורב. ויתנו מכר הנצחונות של אותם המורים המעולים. והאגודה בתור „יוניון״ תגן עליהם ותשמור על זכויותיהם ב כ ל האמצעים שיש בידה. תמהני, אדוני העסקנים, אם ויאר צל אחד מכם לאמור כי מצב כזה יוכל להתקיים לוא גם עת קצרה. מר וויטמאן בעצמו עומד ומתפלא במאמרו הנזכר, כי „הדבר שהוי עוזבים אותם המורים את ההוראה העברית לגמרי״. אולם זו היא תפלתישלא ... ממה יעזבו המורים הללו את ההוראה העברית אם הם מקבלים שכר הגון בעד עבודה שאינם מוכשרים לה כלל, או שהיא משמשת להם רק מעבר לפרנסה אחרת נאה הימנה, או שהנם מיאשים בה ושונאים אותה תכלית שנאה וה„יוניון״ עומד ומגין עליהם לבל יקופח שכר עבודתם העלובה ולבל יגרע מכבודם בתור „מחנכים״ אף במלוא השערה? ורק שארית הראשונים, שאנו מצטערים עליהם, לא יעזבו עתה את ההוראה העברית, אלא גם זאת: אחרי אשר תתיסד הסתדרות המורים העברית על יסודות מוצקים של „יוניון״, יספחו אליה מ ן ה ח נ ו ך כל אחד ואחד מהם היודעים לתרגם ספור ב„ספר למוד של השנה הראשונה״ בעזרתי או לא בעזרתי, ובודם ינכסו בחפץ לב אל אגודות כאלה ויוסיפו גם הם על שנאתנו מכפנים ועוזרי להם להפוך באמת את כל אגודת מורים למין „לוקאל יוניון״ עם כל פרטיו ודקדוקיו. כאן מוכרחים אתם להודות, כי השתדלתם לאחוז את החבל בשני ראשיו.

ומשאנו באים לדבר בענין ה„יוניון״ אנו נתקלים בשאלה אחרת. כל העבודות שמר וויטמאן מטיל על המורים לטובת החנוך בכלל, הרי הנן מחוץ לכתלי בית־הספר ומחוץ לשעות הלמוד הקבועות. וכאן מתעוררת השאלה: המורים העברים מה הם? פועלים פשוטים, ככל הפועלים אשר בבתי־החרושת, העובדים שעות קבועות ומקבלים שכרם לפי מספר השעות והרגעים, או כי הנם עסקנים, שאינם מחשבים שכר עבודתם כנגד מספר השעות והרגעים, והם עושים את מעשיהם לטובת הענין שלא על מנת לקבל פרס? בודאי תודו לי, כי מורה העובד את עבודתו ומדקדק דקדוקי עניות במספר השעות והרגעים בית לו החנוך העברי שלא נברא משנברא. אבל הרי אם כל מורה, אשר ימלא את תפקידו שהטלתם אתם עליו באמונה, הוא כבר פורץ גדר ה„יוניון״ שלו ומתנהג לא כפועל, כי־אם כבעל־בית עסקן. אולם ה„יוניון״ יעשה את שלו, הוא ישפוך את רוחו על חבריו ויהפוך אותם מעט־מעט לפועלים פשוטים, וגם יהפוך את האטמוספירה הטהורה, שהיא נחוצה ומוכרחת באגודת מורים, שהחנוך העברי הוא ראש כל מטרתה, ויעשה אותה לאטמוספירה של פועלים, שאין עיניהם ולבם אלא להעלאת השכר בכל ראשית הזמן ובכל עת: הניחו להם לאלה המורים מן המינים הידועים שהנם תמיד רוב מנין ורוב בנין של כל אגודה, הם יעשו את שלהם ויכניסו בה רוחות וזרמים מזיקים, ולא עוד, אלא כי גם ישתדלו לחתור חתירה תחת יסודות החנוך הלאומי ולקעקע את כל הבנין שנבנה בעמל רב. ואלה המועטים, המורים המעולים, סוף־סוף תרפינה ידיהם ומוכרחים יהיו לעזוב את ההוראה העברית, או כי עוד יתמידו בה רק מאינם יכולים לזוז. כל מורה בעל לב, שהיה חבר לאיזו אגודת מורים יעיד, כי כל האספות הנן עוסקות תמיד בדברים מעשיים הנוגעים להוכיח ה„יוניון״ ואין שם שעה פנויה לשום הזדמנות להתעסק באיזו שאלה משאלות החנוך. כל מורה אשר אלהים בלבו יודע, כי אין לך ה„מנשב״ את החנוך העברי ומוריד אותו מן הגובה הרוחני והאידיאלי כמו האגודות האלה ואספותיהן ופעולותיהן. ואך צדיק תעשו לי, אדוני העסקנים, אם תשלו את נפשכם לאמור, כי מי אגודות העבריות המתיסדות על בסיס ה„יוניון״ תביא תשועת החנוך.

ואגב אורחא, מכיון שבאתם לכלל אופטימיות כזאת בנוגע ה„יוניון״, באתם גם לכלל טעות אחרת, שכדאי להעיר את אזניכם עליה. על הועידה בקליוולאנד הנחתם הנחה עיקרית אחת, כי „ההמונים היהודים באמריקה מתכחשים לחנוך העברי לא בזדון, כי־אם בשגגה. לא מתוך התנגדות ללמודים העברים, או מתוך שנאה כבושה ליהדות בכלל הם מונעים את בניהם מבית־הספר העברי, כי־אם מתוך שויון הנפש, טמטום הלב ורגשנות סתם״. הנחה זו איננה נכונה בעיקרה כלל ובלל. הודות לתנועה הראדיקאלית שכבשה את המוני הפועלים היהודים ולתנועה האידישיסטית שקמה לנו בשנים האחרונות, יש לנו כבר מספר הגון של יהודים בתוך ההמונים באמריקה המתנגדים מתוך הכרה ללמודים העברים. הם מונעים

את בניהם מבית־הספר העברי מתוך פרינציפיון ובוונה ידועה ושולחים הם אותם אל „בית־הספר העממי” באשר יאמינו, כי הוא הוא בית היוצר החדש לנשמת האומה היהודית החדשה, ולא מתוך שויון הנפש, טמטום הלב ורשלנות סתם. תנחומים של הבל הנכם מתנחמים, אדוני, והנכם עוצמים את עיניכם מראות נכוחה ומהביט אל האמת המרה. העובדה הזאת מכבידה את המלחמה עלינו הרבה יותר מאשר הנכם משערים, אדוני, ביחוד אם תשימו על לבכם, כי כבר יש לנו מורים לא מעטים שהם מודים באותה ה„יהדות” החדשה. ועל המורים כאלה הנכם רוצים להשען, כי הם יעמדו בפרץ וכי ישמרו מכל משמר על התרבות המסורתית. תמהני, מאין באה לכם אמונה ואופטימיות כאלה?

עד כאן טפלתי בדברים שדברו בועידה, בהנחות שהונחו ובהחלטות שהחלטו. ועתה חפץ אנכי להזכיר לכם דבר אחד שלא דברו עליו לא רק בועידה, כי־אם גם בכל אספת מורים עברים עוברים עליו בשתיקה. נחוץ להזכיר לכם, כי המורים העברים אינם היחידים המטפלים בעבודת החנוך, לשמה או שלא לשמה, כי יש גם אנשים אחרים העוסקים בו, הלא הם בעלי־הבתים העסקנים התמידיים שבכל מוסד חנוכי. הם הנם תמיד המתחילים ביסוד בתי תלמוד־תורה: הם הנם מתאספים לעתים תכופות, מאספים כסף, ועמלים ומתיגעים לכונן את האורגאניזאציה הקבועה הנחוצה לקיומו של תלמוד־התורה והם הנם לוחמים מלחמה תמידית עם המון העם ודרישותיו השונות והמשונות. יסוד נכבד כזה אי־אפשר לבטל. אמת הדבר, כי יש בהם גם אנשים שאינם מהוגנים, המקלקלים יותר משהם מתקנים, מפני חוסר ידיעה ובשביל פניות צדדיות, — אבל הלא יש בהם גם מספר מסוים של ישרי־לב שכוונתם היא לשם שמים וגם הם יודעים דבר־מה בעניני החנוך ובתרבות העברית, ירמה יגרע חלקם מן המורים, שגם בקרבם יש רק מספר מסוים של אנשים מהוגנים העושים את מלאכתם באמונה? רוב מורינו אינם מרגישים בכל התלאות העוברות על האנשים האלה יחידיים, שהנם עמלים להחזיק את המוסד, שיסדו לפעמים במסירות־נפש, לפרנסו ולכלכלו בכבוד ולמלא את כל מחסוריו הקטנים עם הגדולים. ובדאי להזכיר, כי בעלי־הבתים האלה, ששמם מנואץ בפי רוב המורים, ממלאים גם תפקיד חנוכי חשוב בבתי תלמוד־תורה. הם הנם השמרנים שבחנוך והם כתרים בפני הקיצוניות הנוטה אל העבר השני, שרוב המורים נכשלים בה. תאמרו לי, כי הם הנם שומרים על ה„עברי” שמירה יתירה, אבל מה נעשה. יתקריאה היתה ה„אבן מבחיר” ביסוד העברי פה באמריקה כמו ה„ספרינג” בשפה האנגלית. יש שתלמידים גומרים בית־ספר אנגלי ועדיין אינם בקיאים בחכמת ה„ספלינג”, כן יש בבתי תלמוד־תורה שגם תלמידים היודעים לבאר פרק בתנ"ך וגם לכתוב ספור קל בעברית ואין הם מומחים גדולים בקריאת תפלה בצבור. וזהו דבר שאין דעת כל אדם פשוט סובלתו, והשתדלות יתירה נחוצה להתגבר על ה„מבטא” הזה. ובעלי־הבתים היודעים את נפש ההמון הפשוט שומרים על ה„עברי”, למען לא יבאיש את ריח התלמוד־תורה בעיני העם. הם שומרים גם־כן על הרוח הדתי, שלא יתנדף לגמרי מבתי תלמוד־תורה וכי יהיה לחניכיהם איזה חבור וקשר עם בית־הכנסת, למען לא ירגישו את עצמם כנכרים בבואם שם. כידוע גם לכם, נוטים רוב המורים לזלזל בענין זה, אבל, יאמרו להם הראומיים התפשים בדעות מה שיאמרו, כלל ידוע הוא, כי כל דבר ישן העומד ומתקיים, בודאי שנמצא בו איזה יסוד בריא וחיוני המצדיק את קיומו ונותן לו כח ועצמה להלחם על המשכת קיומו. עובדה היא, כי בית־הכנסת בתור מוסד עדיין ממלא תפקיד חשוב מאד בחיי העם הדתיים והלאומיים, ועול גדול נעשה לחניכינו אם אנחנו המורים לא נשתדל לקשר אותם אל המוסד הזה, למען ישפיע הוא עליהם והם מצדם ישפיעו גם עליו ריפויתי ולשכללו ולתקנו על־פי הרוח העברי הראומי. אמנם, קיצוניים הם „בעלי־הבתים” לפעמים בדרישותיהם הדתיות מן המוסד ומן המורים, אבל בכל אופן אי־אפשר לחשוב אותם לשונאי החנוך ומחריביו ולשונאי המורים בכלל, עד שיהיה צורך לעמוד על המשמר ולהזדיין נגדם בכל כלי המלחמה של פועלים בבתי־חרושת!

וכאן אני שואל אתכם, אדוני העסקנים, את אותה השאלה הקודמת גם בנוגע לבעלי־הבתים: האנשים הללו מה הם? האם הנם באמת אדוני בתי־חרושת המשתדלים להוציא את התועלת היותר אפשרית מאת פועליהם למען התעשר מעבודתם. או כי הנם עסקנים העובדים עבודת הצבור בלי כל תועלת ממשית פרטית? ואיך הם מביטים על המורה, האם יחשבו אותו לפועל פשוט שכיר־יום או לעסקן בצרכי החנוך? התשובה על השאלה הראשונה היא למותר. שום בר־דעת לא יאמר, כי אפשר לחשוב אותם ל„אדונים” ולבוא עליהם ב„יוניון” ולכפות עליהם את ההר כגיגית בשביתות ובאיומים אחרים, בשעה שמלבד קצת כבוד או אבק כבוד אינם נהנים אף כאצבע קטנה מן העסק הזה. על השאלה השניה יש להשיב, כי עד עתה לא היו טובי בעלי־הבתים מביטים על המורה כעל פועל פשוט ושכיר־יום, כי־אם כעל איש העוסק בדבר רוחני ושעבודתו איננה דבר שבמנין ובמדה. תאמרו לי, כי בעלי־בתים ידועים לא התנהגו כשורה ביחוסם אל המורים, אבל הלא בטובים שבהם אנחנו מדברים, כמו שאנו עוסקים בטובים שבמורים. אולם יחס בזה היה שורר עד עתה, לפני מתן־תורה של ה„יוניון”, אבל עכשיו, מכיון שכל המורים ישתמשו בכל האמצעים שמשתמש בהם ה„יוניון” למלוא דרישותיו, הנה טבע הדבר מחייב, כי רוב המורים שהיו עד עתה „פועלים” רק בכח, יהיו מעתה ל„פועלים” גם בפועל ויתוסם אל בעלי־הבתים יהיה לא כמו אל אנשים שאין להם כל תועלת פרטית מן המוסד, כי־אם כמו אל „אדונים” של בתי־חרושת המתעשרים מעבודתם של פועליהם. וממילא יתחילו גם בעלי־הבתים להביט על המורה העברי כמו על פועל פשוט. יחוס הדדי כזה בהכרח יגרום, כי הטובים והמעולים שבבעלי־הבתים והמשכילים העוסקים בצרכי החנוך באמונה ימשכו את ידם מכל הדבר הזה, ואז ישאר החנוך מצד אחד בידי מורים־פועלים שכל ישעם וחפצם הוא רק להיטיב את מצבם החמרי ומצד שני, בידי עסקנים בורים וגסי־רוח, שכל תאות לבם היא לפסוע על ראשי עם קודש ולהתהדר ב„עבודת הצבור” שהם כסיד מרעיהם. ולא עוד, אלא כי אלה בעלי־הבתים וגסי־הרוח כאשר תכבד עליהם יד ה„יוניון” של המורים יעמדו וייסדו גם הם אגודה מעין „תלמוד־תורה באסעם אסאסיאיישאן” להגן על עצמם ועל עמדתם נגד ה„יוניון” הבא להצר את צעדיהם, ואז נזכה לראות „יוניון” של מורים ובצדו „באסעם אסאסיאיישאן” של בעלי־הבתים. האם תהיו אז באמת שבעי רצון, אתם העסקנים הנהרים באמת ובתמים על שבר החנוך ושוקדים על תקנתו בכל מאמצי כחכם?

לא זו הדרך, אדוני! ברגע שבאתם לידי החלטה, כי ביסוס מצבו החמרי של המורה העברי הוא היסוד של בנין ההוראה העברית, וכי כל אגודה של מורים צריכה לעמוד על המצב של „יוניון" וכי עליה להשתמש בכל האמצעים שמשתמש בהם ה„יוניון" למרות דרישותיו באותו הרגע היה עליכם לאמר נואש לכל העבודה הגדולה ולהרימה הקשורה בחנוך ולכל התקוות והחלומות והאידיאלים שהנכם תולים בו. ואם רק תכירו באמתת הדברים האלה, אזי אפשר כי תבואו לידי החלטה, כי הטבת מצב החנוך בכלל קודם — יסיף הטבת המצב החמרי של המורה יביא. אז תכירו גם־כן, שאם בכלל אפשר להיטיב ולתקן את מצב החנוך מכל צדדיו על־ידי אגודות והסתדרויות, אזי צריך ליסד לא אגודות מורים בלבד, אלא גם אגודות להיטיב את מצב החנוך העברי, שמטרתן תהיה לעשות את כל המעשים הגדולים שמר וויטמאן מונה במאמרו הנזכר. אל אגודות כאלה יכנסו כל טובי המורים הראויים לשמם והנכונים לעבוד בצרכי החנוך מבלי חשוב את מספר השעות והרגעים, — אלה שתים או שלש מאות המורים שמר וויטמאן מתפלל, כי יהיו הם בנין־אב לחנוך; אל אגודות כאלה יכנסו טובי בעלי־הבתים ואלה הרבנים שהם נכונים להקדיש את שעתם ואת דעתם להחזקת מוסדי החנוך בחומר וברוח, וכל אלה המתענינים בחנוך מאיזה צד שהוא. אגודות כאלה יועילו הרבה לקרב את היסודות המתנגדים זה לזה ולאחד את כל העסקנים השונים, כי יבינו איש את שפת רעהו, וכל אחד מהם ילמוד לוותר מעט ולעשות הנחות שונות איש לרעהו. בעלי־הבתים יראו במורים לא פועלים, כי־אם אנשים כערכם, עסקנים בחנוך. והמורים האלה ישיגו על נקלה שכר מספיק גם בלי עזרת „יוניון", כי־אם בדרישותיהם הצודקות. כי באמת, כל עיקרו של ה„יוניון" לא בא אלא להגן על החלשים ובעלי המומים ולא על הבריאים והחזקים ובעלי הכשרונות על המורים האלה להראות, כי נכונים הם מצדם להתמכר אל עבודת החנוך לא רק בתוך כתלי בית־הספר, כי־אם גם מחוצה לו, וסוף השכר והכבוד לבוא. ואלה המורים־הפועלים, שאין ערכם כבדים, בודאי שישארו גם אז פועלים ולא יכנסו אל אגודה כזו הדורשת מסירות־נפש ומעשים טובים. מצד שני יכירו בעלי־הבתים במורים המעולים ויוקירו את ערכם בתור עסקנים המשקיעים בחנוך העברי את תורתם ואת כשרונותיהם ונסיונותיהם כמו שהם, בעלי־הבתים, משקיעים את כספם ואת שעתם ואת טרחתם, ואז גם יוכחו, כי רק במורים כאלה תלוי עתידו של החנוך העברי באמריקה. כמו־כן יתקרבו גם המורים מצדם אל בית־הכנסת ואל יהודי בית־הכנסת, שהם הנם רוב האבות השולחים את בניהם אל בתי תלמוד־תורה. כמובן, לא ביום אחד העבודה הזאת, עבודה של התקרבות הדדית ואחוד המחשבות וחבור כל היסודות השונים באופן אורגאני. אולם אין כל ספק, כי אגודות כאלה תטהרנה את האטמוספירה של החנוך העברי מכל הרוחות המזיקות ומכל היסודות הנרקבים הנמצאים בה כעת. אגודות כאלה, ורק כאלה, שיחוס חבריה איש אל רעהו יהיה לא יחוס של אדונים ופועלים, עובדים ומתעבדים, כי־אם יחוס של עסקנים שונים, שיש להם מטרה כללית אחת ועבודה משותפת אחת שיש בה הרבה סניפים, שכל אחד מהם יוכל לעבוד בהם כפי כחו ויכלתו, החמריים או הרוחניים, — רק אגודות כאלה יכולות להוציא לפועל במשך הימים את כל ההחלטות הנאות שהחליטה הועידה בקליבלאנד.

אגודות של מורים בלבד, ומה גם אגודות הבנויות על יסודות „יוניון", לא רק שלא יועילו ולא יעזרו להוצאתן אל הפועל, כי־אם גם תזקנה ותשחתנה כל חלקה טובה, כי יביאו לידי יחוסים חדדיים שפלים ויהרסו את מוסדות החנוך ממסד עד הטפחות.

שימו את לבבכם לדברים האלה, אדוני העסקנים, ואין כל ספק, כי תמצאו, כי רוח והצלה יעמוד לחנוך העברי מאמצעים ודרכים כאלה שלא חכיתם ולא פללתם מעולם.

מִפְּעוּלוֹת וַעַד הַדֶּלֶגַצְיוֹת הַיְּהוּדִיּוֹת

(דין־וחשבון מחדשי ספטמבר ואוקטובר).

לפני שני חדשים הקדיש ועד הדליגאציות היהודיות את כל מרצו ועבודתו לועידת הסיוע היהודית העולמית. עבודת ההכנה וקריאת הועידה הזו, שתשאר מעין מצבת זכרון בדברי ימי עבודת הסיוע היהודית ואשר ביסודה הונחה המטרה להכניס סדר ושיטה בעבודת הסתדרויות הסיוע השונות ופעולותיהן שהיו מפורדות, מרוסקות ולעתים גם סותרות זו את זו, נגמרו בהצלחה. בידנו עלה ליצור מרכז סיוע יהודי, ואם עד עתה נכנס רק חלק מכל הסתדרויות הסיוע היהודיות למרכז זה, יש לקוות, שעם הרחבת והתפתחות העבודה של המרכז החדש לא תסרבנה כל ההסתדרויות האחרות לתת לו את תמיכתן ועזרתן.

אבל צרת העם היהודי דורשת, כמו עד עתה, לא רק פעולה מרוכזת על שדה הסיוע. נחוץ במדה עוד יותר מרובה לנהל עבודה פוליטית רחבה. במדרגה הראשונה עומדת לפנינו ההגנה השיטתית על הזכויות שכבר ניתנו ליהודים, סדורן של הזכויות האלו וביסוסן החוקי באותן הארצות, שעד עכשיו לא נעשה בהן הדבר הזה. המצב הכללי של עמנו בזמן זה במזרח־אירופה ובארצות אירופה הבינונית הוא רע מאין כמוהו. בו בזמן שברוסיה הסובייטית נהרסים החיים היהודיים במובן הקולקטיבי לגמרי, באותו הזמן נרמסות זכויות ההמונים היהודים ברגלים גסות באוקראינה, בשטחי הגינראל וורנגל ובהונגריה. וגם הבטחון הפרימיטיבי, כמו בטחון החיים והחופש האישי, משולל מאת היהודים. תמונות זועה נוראות עוברות לעינינו כשאנו שומעים על־דבר האכזריות והרצח שעושים ביהודים חיילות הצבא שנלחמים במזרח־אירופה. אבל גם בארצות שבהן מצב היהודים הוא באופן יחסי יותר טוב, כמו רומיניה, ציכו־סלובאקיה, אוסטריה, יוגוסלאביה וגרמניה, מגיעות אלינו ברי הפסק שמועות על־דבר פגיעות קשות בסעיפים של אמנת־השלום, שנוגעים לזכויות היהודים. קשה ומר ביחוד גורלם של אלפי הפליטים היהודים שנמלטו לציכו־סלובאקיה ולארצות הפלביציסט שלאורך הגבול המזרחי הקודם של המדינה הגרמנית. בכל המקרים האלה חשב לו ועד הדליגאציות לחובה לבוא לעזרה ולעשות כל מה שיש ביכלתו בכדי להגן על זכויותיו של העם היהודי ובכדי להציל חלקים חשובים של האומה מכליון או מרדיפות איומות. הידיעות היותר מרגיזות מגיעות מאוקראינה, אבל לפעול כאן על־ידי אינטרוונציה ולעזור באופן ישר במעט שאי־אפשר. בסביבית

אך אין בר ממשות [illegible] יפה אחר [illegible] רק ימים ושבועות, מגלה את האחריות [illegible] על [illegible].

[illegible] תוצאה מהצעדים שעשה הועד [illegible] באירופה [illegible] של אוקראינה [illegible], שבהן הם [illegible] נגד [illegible]. אבל [illegible], עדיין לא נראו תוצאות ממשיות [illegible] את המצב הנורא ששורר באוקראינה. [illegible] על ידי אחרים [illegible] רק לפני זמן קצר את אוקראינה, חומר רב וחשוב על חיי היהודים בארץ זו. [illegible] יהודי [illegible] שלמה מהאסון הנורא [illegible] על אחר [illegible] חוזר [illegible]. [illegible] להביא פעם בפעם לפני דעת הצבור את שאלת היהודים בפולניה. אם אמנם [illegible] [illegible] את [illegible] לא [illegible]. [illegible] באוקראינה [illegible] [illegible] החלטה הזאת [illegible] את [illegible] לדעת המדה את האסור [illegible] עבודות ממשיות, שמתאימות [illegible] [illegible] שהוא [illegible] [illegible]

[illegible] ביהודים, אולם בפועל אין הצבא [illegible] [illegible] — [illegible] — אחרי [illegible] [illegible] היהודים בפולניה [illegible] [illegible] על ידי זה שאין שלום ואחדות הדעות בין המפלגות היהודיות [illegible] [illegible] [illegible] הרבה [illegible] את [illegible]

[illegible]

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת

אדוני [illegible]:

אנא [illegible] ב„התורן" לתשובות המעטות הבאות:

[illegible] של „לוח אחיעבר", קובץ שני, [illegible] עתה לאור, לא [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] „[illegible] ואולימפוס" „יצא בשן ועין", מהופך־עמודים, [illegible]. וגם תקון טעויות אין. אני מעיר על כן לקוראים על תקונים אחדים:

א) עמוד 316 צריך לבוא לפני עמוד [illegible] [illegible] אחרי עמוד 314.

ב) השירה „שירת האלילות" הבאה בפרק 3 [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]: „[illegible] אלילות [illegible] [illegible]".

על [illegible] [illegible] בעצמם.

[illegible], מ. [illegible].

חֲדָשׁוֹת וּמְאֹרָעוֹת

[illegible]

[illegible]

[illegible] באמריקאים [illegible] את [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] יהודי התגורה [illegible], שלפי ידיעתם את [illegible]

הסינאט אל שאלת ההגירה לא תתאַשר שם הצעת הקונגרס הזאת בצורתה הנוכחית בשום אופן.

בין המתנגדים להצעה זו ישנם גם חברי הועדה הממשלתית להתפתחות הספנות (יוניטד סטייטס שיפינג בוארד).

— השתדלות החקלאים היהודים באַמריקה בעד הגירה חפשית. ביעידת הפירידאציה של החקלאים היהודים באַמריקה, שהיתה בשבוע העבר בניו־יורק, נתקבלה באַרת מישיבותיה החלטה, ישרות מכתב בקשה להסינאט, שלא יאַשר כל הצעת־חוק המכוונת להגביל את ההגירה החפשית. הם מנמקים את בקשתם בזה, שיש להם צורך בפועלים. החקלאים היהודיים מתחייבים גם־כן במכתבם לסייע בידי המהגרים היהודיים להסתדר בארצם החדשה בתור עובדי אדמה.

* * *

באַנגליה.

— בדבר גבולי ארץ־ישראל. העתונים האנגליים מפרסמים, כי הממשלות של אַנגליה וצרפת כבר באו לידי פשרה בנוגע לגבולי ארץ־ישראל.

לפי החוזה החדש שבינֵיהן, תיכללנה כל המושבות העבריות בצפון ארץ־ישראל, ובתוכן המושבה מטולה, בתוך גבולי ארץ־ישראל. בנוגע למי הנהר ירמוך ומי הנהרים הנופלים לתוכו, וכמו־כן בנוגע לחלק העליון של הירדן, תעבדנה הממשלות של אַנגליה וצרפת ביחד עם האינג'ינירים הציוניים תכנית אדית השתמשות במים האלה לטובת ארץ־ישראל. הפרטים של התכנית המשותפת יוכנסו בתור חלק של החוקים בין־הלאומיים.

הממשלה הצרפתית גלתה את דעתה גם־כן, כי תתיחס אל כל הענין הזה, בשעת עבוד הפרטים, מתוך השקפה ליביראלית.

ה„טיימז" וה„מאנטשיסטר גארדיאן" הביעו אי־רצון ביחס אל פתרון השאלה באופן שנתפרסם. ה„טיימז" דורש, כי לתוך גבולי ארץ־ישראל יכנסו גם החלק המזרחי של הגליל ועוד נהרות אחדים. ה„מאנטשסטר גארדיאן" מתאונן על שהקונטרולה השלמה על הנהרות הנזכרים אינה נמסרת לרשותה של פלשתינה יהודית.

(הידיעה הזאת עוד זקוקה לאִשור רשמי מטעם ההסתדרות הציונית).

* * *

בפולניה.

— הממשלה הפולנית פרסמה באופן רשמי, שהחוק בדבר מתן הזכויות למיעוטים שנכלל בחוזה השלום שלה עם הממשלות המאוחדות הוא עכשיו חוק של הקונסטיטוציה הפולנית וכל פקידי הממשלה מחויבים להתחשב אתו.

גלוי־הדעת הזה עורר תסיסה רבה גם בקרב החוגים של העסקנים היהודיים וגם בקרב הפוליטיקאים הפולניים. אלה האחרונים מתיחסים באי־רצון גמור אל החוק הקונסטיטוציוני הזה וכיצד „יתחייבו", כפי שנצטוו, הפקידים הפולנים להוציא את החוק הזה לפעולות, — אפשר לראות מתוך הידיעה הבאה, שהגיעה תיכף אחרי הידיעה הקודמת:

„הפקידים הפולניים אינם פוסקים מהסית את ההמון ביהודים ומהאשים אותם בכל מיני פשעים ובגידות. ביחוד הם מאשימים את יהודי פולניה, שהם מנהלים תעמולה אַנטי־פולנית באַמריקה".

בקרב החוגים של העסקנים היהודיים ובעתונות היהודית — הדעות מתחלקות. רובם אינם מתיחסים באמון אל ההודעה הרשמית הזאת ואחדים הביעו גלוי את חשדם, כי הממשלה מכוונת בעיקר להרים את הוואלוטה של כספית ולהשיג הלואָה באַמריקה. אולם ישנם באלה המקווים, כי פרסום ההחלטה הזאת על־ידי הממשלה, מבלי שים לב אל כוונותיה המיוחדות, יביא סוף־סוף שנוי לטובה ביחסים ההדדיים שבין הפולנים והיהודים.

— ביום 10 לדצמבר העבר נתחדשה שוב המועצה של באי־כח הפולנים עם באי־כח היהודים בדבר הטבת היחסים ההדדיים. בשם הממשלה השתתף במועצה סגן ראש המיניסטרים דאשינסקי ובין יתר באי־כח היהודים היו הצירים אל הסיים גרינבוים, הארטגלאס ופארבשטיין. פרטי המשא־והמתן לא נתפרסמו עדיין

— נתחדשו שוב ההתנפלויות על היהודים ברבבות. „המועצה היהודית־הלאומית" שבוואַרשה פנתה בדרישה נמרצה אל הממשלה, כי תשים קץ לזה.

התנועה הלאֻמית

הועידה הציונית בבופאלו, 25—28 לנובמבר.

מתוך נאומו של ליפסקי.

(סוף.)

אירם נשמעות טענות אחרות ואני רוצה להשיב עליהן. מאשימים אותנו, כי אנחנו, הציונים האַמריקאיים, השתמשנו ב„בת־הכסף" שלנו. לא אמת הדבר. ראשית, אין לנו „בת של כסף". איזה עתונאי קטן־ערך הרהיב עוז בנפשו לאמר, כי בהיותנו בלונדון שמנו את ידינו בכיסינו ושאלנו: נראה־נא את אשר ביכלתכם לעשות בלעדינו" רוצה אני לענות לאותו לבלר: אָמנם, שמנו את ידינו בכיסינו משנת 1914 והלאָה, אולם אַף פעם לא שאַלנו: „מה ביכלתכם לעשות בלעדינו? אלא „מה ביכלתכם לעשות יחד עמנו?" זוהי השאלה ששאַלנו במשך שש השנים האחרונות. איננו מתפארים בזה. אָנו מצטערים, על שהיהדות האירופאית היתה נגועה ופצועה בלבה, עד שרק עזרה כזאת היתה אפשרית. הלא צריך להודות, כמה היתה אירופה יכולה לעשות בעד ארץ־ישראל בלי אותה העזרה שלנו, הקטנה כשהיא לעצמה, שעל־ידה חזקנו את הישוב בארץ־ישראל?

בנוגע ליחס של ההסתדרות הציונית האַמריקאית להסתדרות הציונית העולמית: לשמחתי נוכחתי, כי האשמה בדבר אי־המשמעת של ההסתדרות הציונית האַמריקאית אל ההסתדרות הציונית העולמית הולכת ונחלשת, הולכת ובטלה. האמת היא, כי חטאנו בזה שהיתה לנו משמעת יתירה. נשמענו באופן עבדותי. פעמים רבות בטלנו את דעותינו מפני דעותיהם (של מנהיגי הציונית העולמית) ולא עוד, אלא שלפעמים קרובות בטלנו אפילו את השקפותינו שנוכחנו באמתותן. ואת הדוגמה היותר יפה של משמעת אל התנועה ואל ההסתדרות תחת הנהלתם של וייצמאַן וסוקולוב הראָה לנו השופט לואיס בראנדייס, שהוא הוא ההתגשמות של משמעת חוקית נאצלה (מחיאת כפים ושירת התקוה).

כמובן, חברים ציונים, אנחנו הננו ציונים לויאליים, אולם המשמעת החוקית שלנו היא תוצאת הציוניות שלנו. אני מבקש מאת אלהים, שלא יבוא היום, שבו יהיה עלינו לבחור פה באמריקה בין המשמעת החוקית אל הציוניות ובין המשמעת החוקית אל מי שהוא ממנהיגיה. אולם אם אהיה צריך מתר לבחור בין שתי אלה, ודאי שאתן את משפט הבכורה אל המשמעת לציוניות (מחיאות כפים). הלא כולנו נודה, כי אנחנו הננו רק סובניה של הציוניות, ויהיה איפוא הדבר ברור לכולנו: אנחנו סרים למשמעתם של המנהיגים הציוניים רק בכל אותו זמן שהם עצמם סרים למשמעתה של הציוניות ומשנפסקת משמעתם הם איננו נשמעים להם עוד אפילו שעה קלה אחת.

בעת האחרונה התוכחו הרבה בנוגע לטעותם של המנהיגים, ביחוד של המנהיגים הציוניים באמריקה, בירים את הציוניות המדינית. גם לי יש איזו השגה שהיא מהציוניות המדינית, באותה המדרגה שיש הזכות לכל אחד ממתננו לחשוב שהוא משיג, יהרשו־נא לי לאמר לכם, כי הציוניות המדינית היא דבר קל בערך והציוניות המעשית היא דבר קשה בהחלט. הגיעה העת בציוניות לא בשביל דיפלומאטיה, אלא בשביל עבודת־מעדר פשוטה. הציוניות המדינית היתה האמצעי והציוניות המעשית צריכה להיות עכשיו המטרה. השופט בראנדייס אמר בועידה אחרת: אין עבודה מדינית אחת שיהיה בכחה להוכיח כל־כך כמו עבודה מעשית. אתה, השופט מאק, יכול לבאר לי בק"ן מיליונים טעמים את הצורך לבנות מחדש את ארץ־ישראל, ואני אומר לך, כי ק"ן מיליונים הטעמים שלך יהיו פחות מוכיחים מת"ק אלפים יהודים בארץ־ישראל. מספר כזה של יהודים בארץ־ישראל היא ההוכחה היותר נאמנה.

נסתפק־נא לעת־עתה במה שיש ביכלתנו להשיג תיכף בארץ־ישראל. זאת היא רק נוסחה אחרת מהבטוי, שאני רוצה לאמר לכם: „ידידי, נהיה נא לציונים עוד פעם". הייתי רוצה, כי כל איש ואשה באולם הזה יהיו ציונים בלי כל שם־לואי אחר. נסיר־נא מעלינו כל שמות הלואי והכנויים והתארים המשמשים לנו כסייגים במעשינו הציוניים.

אם אלה המאמינים בתיאוריה של אחרית בחיים הפילו־טיים והכלכליים יתמכרו אחר־כך לעבודה בשביל רעיונותיהם, יברכם־נא אלהים. אולם ידעו־נא, שהם יכולים לקנות להם רק עולם אחד בבת־אחת. אינני יכולים לקנות לנו העולם הזה והעולם הבא ביחד. נסתפק־נא לעת־עתה בארץ־ישראל שהיא בבחינת „עולם הזה". אבל יש לנו ארץ־ישראל שהיא בבחינת ה„עולם הבא" שלנו.

החילוק שיש בין אחדים מאתנו ובין יתר החברים הוא בזה: אחדים מאתנו חושבים, שנכבד לנו ביותר לבנות תחילה את המפתות. אולם אנו חושבים, שעלינו לבנות תחילה את המסד, — זוהי ציונית אמריקאית

מעכשיו והלאה יש לבנין ארץ־ישראל תפקיד כלכלי, תעשיתי, חברתי ואינגינירי... ועלינו, על כל אלה שהיו החלוצים בעבודה הציונית ומפיצי הרעיון הציוני, לעמוד על הבחינה: אם מוכשרים אנחנו למען ציון לשכוח עכשיו את עצמנו ולהיות כופרים בערכנו במדה כזו, שכולנו, או חלק גדול מאתנו, נתפוש את המקום השני, ואת המקום הראשון נשאיר בשביל אלה שאינם „מנהלי תעמולה", נואמים, פוליטיקאים, אלא בונים, אינגינירים ומצטיינים בכשרון־עבודה (עפישנסי). כבר שבענו דברים. הגיעה שעת המעשים; כבר שבענו נאומי־תעמולה, הגיעה שעת ההתאמצות; הגיעה השעה הדורשת להרחיב את הישוב בארץ־ישראל ולהרבות את המתנחלים בה.

הנואם מזכיר כאן את „קרן היסוד" ומבטיח את עזרתם הנאמנה של ציוני אמריקה, אולם הוא מעיר:

אנו משאירים לעצמנו את הזכות לדון ולהחליט, איזו היא הדרך היותר טובה שבאמצעותה נתן את חלקנו לקרן היסוד. אולם דבר אחד ברור: כל זמן שפעולות קרן היסוד תהיינה מכוונות לטובת הציוניות, נכוון גם אנחנו את פעולותינו לטובת הקרן הזאת

בסוף נאומו מזכיר ווייז את מאורע הרצח של הרב הישיש שפירא בפרוצק בידי הפולנים, ובהתעכבו על דברי הרב האחרונים במסרו מטבע אל אחד החיילים שעמדו מוכנים לירות בו: „תן את המטבע בשבילי לבנין ציון", — הוא אומר: הארץ אשר בניה המיתו את הרב — אולי צפויה לאבדון, אולם הארץ אשר הרב עזר לבנינה תחיה ותכון לנצח. הגיעה השעה הדורשת מכולנו לחזק את אמונתנו בציון ולאשר עוד פעם את החלטתנו להתקדם בעבודת הבנין. ואני מודה לאלהים, שנתן לי ולכם את הרצון להוסיף לעבוד את עבודתנו במדה לא מעטה, בתור תוצאה מעסקנותו הרצינית, חסרת־העיפות והטהורה מכל שמץ של עצמיות, של השופט יוליאן מאק, ושהחלטתנו המשותפת היא, ובמדה עוד יותר גדולה מאשר עד עכשיו: ללכת קדימה תחת הנהלתו של היהודי הגדול והציוני הגדול — השופט לואיס בראנדייס.

* * *

ההחלטות בדבר ארץ־ישראל.

1. היות שעבודת בנין ארץ־ישראל נזקקת לעזרתה של כל היהדות, יעשו הצעדים הנחוצים לשתף את כל היהודים, גם אלה שאינם חברים להסתדרות הציונית, במפעלים ארץ־הישראליים השונים.

2. ההכרזות על השקעת כספים (אינווסטמנטס) במפעלים צבוריים או על השתתפות בחברות מסחריות לפתוח האוצרות הטבעיים שבארץ לא תהיינה — בהסכמת הועד הפועל של ההסתדרות הציונית העולמית — משותפות לכל מקצועות עבודה יחד, עם הכנסת הכספים לקרן כללית אחת או לרשותה של חברה אחת השלטת על כל אלה, אלא תהיה הכרזה מיוחדת על כל מקצוע. הרווחים יוגבלו לפי מדת היושר. העודף על ההכנסה הצודקת יוקדש לטובת עם ישראל בארץ־ישראל. ל„מועצה הכלכלית", או למוסד דומה לזה שיוסד על־ידי ההסתדרות הציונית העולמית, תהיה הדעה המכריעה או יפוי־כח של דעת הרוב במפעלים ובחברות כאלה.

3. הועידה הזאת מכירה בנחיצות תכופה של התגשמות המפעלים הנקובים הללו, שהשקעת הכספים בהם ערובה תביא רווחים לבעליהם:

א. הלוואת הממשלה ארץ־הישראלית. ב. פתוח הכח המימי, השקאה ויבוש הבצות. ג. הגדלת ההון היסודי של „אוצר התישבות היהודים" ו„חברת אנגלו־פלשתינה" אחרי שיאורגנו מחדש. ד. מכירת התעודות הקרקעיות של החברה „אחוזת־ציון" (ציון קומינוולטה). ה. יסוד באנק לאפותיקאות קרקעיות. ו. יסוד התעשיות הראשיות של הארץ. ז. בנין בתים. ח. תיצרה ושמוש צרכני (קונסומינג) על יסודות קו־איפיראטיביים.

4. ההוצאה לפעולות של הלוואת הממשלה ארץ־הישראלית

תהיה עבודתה התכופה של ההסתדרות הציונית. לתכלית זו יסדר הועד הפועל ועד מיוחד שיהיה מורכב מחברי ההסתדרות הציונית ומאלה שאינם חבריה והועד הזה יטפל בכל השאלות הנוגעות להשגת חלק ההלוואה הזאת באמריקה.

(הנשיא מאק ביאר לפני הועידה, שהממשלה ארץ־הישראלית לא תכריז על ההלוואה הזאת עד שהממונות האנגלית על ארץ־ישראל תאושר על־ידי חבר־הלאומים).

5. הועידה מטילה חובה על הועד הפועל הארצי לסדר ועד מורכב מציונים ומאלה שאינם ציונים וליפות את כחו ליסד בשותפות עם יהודי ארצות אחרות באנק לאפותיקאות קרקעיות.

6. בתעמולה שתתנהל בארצות־הברית לטובת הקרנות השונות לבנין ארץ־ישראל לא יכללו ביחד את ההכרזות על השקעת כספים במפעלים העתידים להביא פירות עם הכרזות על הכספים שיודרשו רק בתור נדבות.

7. ק ר ן ה י ס ו ד. נדבות או מתנות תאספנה באמריקה לטובת קרן שתקרא, על־פי הסכמת ההסתדרות הציונית העולמית, „קרן היסוד", או בתרגומו האנגלי „פאלסטיין פונד־רוישון פונד".

הועידה מביעה את רצונה, שהכספים שיקובצו לטובת הקרן הזאת, יוצאו בעיקר לתכליות הללו: א. הקבוצה המדיצינית ועבודות סאניטאריות; ב. חנוך ועבודות מחקר; ג. גאולת הקרקע על־ידי הקרן הקיימת; ד. יעור; ה. עזרה למהגרים.

הועידה מעוררת על הצורך התכוף ליסד במקומות מתאימים באירופה, לשכות ההגירה, שתפקידן יהיה: סדור ההגירה לארץ־ישראל ועזרה למהגרים בכל האמצעים האפשריים.

8. ההסתדרות הציונית האמריקאית תעורר ליסד בכל חלקי ארצות־הברית חברות לוקאליות להשקעת כספים במפעלים ארץ־ישראליים יתשפיע עליהן להשקיע חלק מהונם בהלוואה הממשלתית ארץ־הישראלית, במפעלים צבוריים ובמוסדות כספיים. ההסתדרות הציונית האמריקאית בעזרה ליסד חברות כאלה תשתמש גם־כן בהשפעתה, שבתעודות־האישור (טשארטר) שלהן יהיו חוקים כאלה, שעל־פיהם יושמרו עניניו העיקריים של עם ישראל בארץ־ישראל ושעל־פיהם יונח מקום לצדק חברתי בהתאמה להעיקרים שנתקבלו בועידות הקודמות של ההסתדרות הציונית האמריקאית. חוקים כאלה יהיו מכוונים ביחוד להבטיח תנאי עבודה שיכשירו את קבלת פועלים יהודיים בכמות מרובה וכמו־כן יהיו מכוונים למנוע בעד מלחמת המעמדות על־ידי נתינת זכות הדעה לפועלים בהנהלת החברות. האישור הרשמי של ההסתדרות הציונית האמריקאית יותן רק לאותן החברות שתסכמנה להכנים תקנות כאלה לתוך חוקי היסוד שלהן.

הועד הפועל הארצי ימציא אמצעים, שעל־פיהם יעמוד הקהל על המעלות שיש בכל מפעל פרטי לטובת ארץ־ישראל מבלי להטיל, בכל זאת, את אחריות המפעל על ההסתדרות הציונית.

* * *

ע ו ד ה ח ל ט ו ת ב ד ב ר ה ה ס ת ד ר ו ת.

(נוספות על אלה שפרסמנו בגליון תקודם).

— פ ק י ד י ה ה ס ת ד ר ו ת ו ז כ ו ת ם ב ו ע ד ה פ ו ע ל. החלט, שכל פקיד בהסתדרות הציונית האמריקאית המקבל שכר בעד עבודתו, אין לו הזכות להיות חבר בועד הפועל של ההסתדרות, אולם לועד הפועל יש הזכות לבחור מקרב חבריו את המזכיר לעניני ההסתדרות ואת המזכיר לעבודות ארץ־ישראליות.

— ה ח ל ט ה ב ד ב ר „ י ה ו ד ה ה צ ע י ר"

1. הסתדרות „יהודה הצעיר" מוכרה בתור התאחדות צעירי היהודים המחוברת להסתדרות הציונית האמריקאית, בתנאי שתכניתה תתאים למטרותיה ולשאיפותיה של ההסתדרות הציונית.

2. בכל הענינים הנוגעים לחנוך יעמוד „יהודה הצעיר" ברשות עצמו.

3. הועד הפועל הארצי של ההסתדרות הציונית האמריקאית יעזור להסתדרות „יהודה הצעיר" בחפוש האמצעים לקיומה עד לעשותה להסתדרות מכלכלת את עצמה. הועד הפועל ימשיך לתת את תמיכתו ל„יהודה הצעיר", במדה שהועד ימצא לנחוץ, עד יום 28 לחודש פברואר, 1921.

4. ההסתדרות הציונית האמריקאית דורשת מאת כל חבריה לעזור לקבוצות „יהודה הצעיר" בכל המקומות שהן ולהשתתף עמהן בעבודה.

— הפקידים הראשיים שנבחרו הם:

השופט לואיס ד. בראנדייס, נשיא הכבוד; ד"ר ס. ווייז, סגן נשיא הכבוד; השופט יוליאן מאק, נשיא; נתן שטרויס, ד"ר ה. פרידנוואלד, סגני נשיא; פ. שווייצר, גזבר.

* * *

מ פ ע ו ל ו ת ה ו ע ד ה פ ו ע ל ה ח ד ש.

הועד הפועל החדש של ההסתדרות הציונית האמריקאית בחר בישיבתו הראשונה במר יעקב דיהאז בתור מזכיר לעבודות ארץ־ישראליות ובמר ליפסקי למזכיר לעניני ההסתדרות.

בנוגע לבקורו של חיים וויצמאן באמריקה, המקווה להיות פה באמצע חודש יאנואר, החלט לסדר ועד שחבריו יהיו: באי־כח ההסתדרויות הארציות הגדולות, עסקנים יהודיים ידועים ובאי־כח הועד המרכזי של ציוני נוי־יורק. הועד הזה יערוך קבלת־פנים פומבית לכבוד וויצמאן בשם היהדות האמריקאית. מלבד זה ימנה נשיא ההסתדרות ועד מיוחד שיעשה את ההכנות הנחוצות.

הישיבה הבאה של הועד הפועל תהיה ביום 16 לינואר הבא, ומקווים שוויצמאן ישתתף בה.

* * *

ה ו ע י ד ה ה ר א ש ו נ ה ש ל ה „ מ ז ר ח י " ב ק נ ד ה.

בשבוע העבר היתה בטורונטו הועידה הראשונה של המזרחים בקנדה.

החלט: לאסוף קרן של 50 אלף דולארים בשביל עבודות ארץ־ישראליות; לאסוף 10 אלפים דולארים בשביל „ועד הסיוע המרכזי" שבקנדה; ליסד ישיבה ומוסדות אורתודוכסיים אחרים וכמו־כן לתמוך בישיבת ר' יצחק אלחנן שבנוי־יורק.

לראש ה„מזרחי" בקנדה נבחר הרב זלוטניק, שבא זה לא כבר מפולניה.

שונות

ב ד ב ר מ צ ב ב ר י א ו ת ו ש ל נ ו ר ד ו י.

נתקבלה ידיעה מפאריז, כי מצב בריאותו של ד"ר מאכס נורדוי, שחלה בעת האחרונה במחלה אנושה, הוטב הרבה.

* * *

ב א ל פ ו ר ש ו ב ע ל ה צ י ו נ י ו ת.

כפי שמודיעים אלינו מלונדון, מתכונן מר באלפור לפרסם בקרוב ספר „מסות" (עסיים) ובו יהיה פרק מיוחד על הציוניות.

ברכה מקרב לב לידידנו **מר אלעזר קושניר**

לארושיו את העלמה **מרת מלכה כהנא**

דייטון, אוהאיו. ישראל ושושנה אדלר.